

Jaarverslag 2021

**Stroom
Den Haag**

Voorwoord	5
Introductie	
<i>Voor de makers en voor de stad</i>	6
Stroom 2021 in cijfers	10
Haagse kunst en kunstenaars	13
<i>Case study: De kritische blik van buiten</i>	14
Programma stimulerende activiteiten	18
Subsidiestelsel	25
Atelierbeleid	28
Kunst in de openbare ruimte	33
<i>Case study: De deelnemer</i>	34
Collecties en programma	39
Opdrachten	41
Onderzoek en advies	43
Presentatieprogramma	45
<i>Case study: De professional</i>	46
Our House, your Home	50
Reading Residency	52
Antropologie van de publieke ruimte	53
Uncertainty Seminars	54
See You in The Hague	57
Samenwerking Hartwig Art Foundation	58
Haagse samenwerkingen	62
Bibliotheek	65
<i>Case study: De vrije ruimte</i>	66
Digitalisering	69
Activiteiten	69
Publiek en bereik	71
Communicatie	72
Publieksbereik	74
Educatie	77
Stroom online	78
Stroom in de pers	79
Organisatie	85
Algemeen	86
Bestuur en directie	89
Medewerkers	91
Financieel verslag	95
Kwantitatieve gegevens	101
Bijlagen	107
Stroom dankt...	114

Centrum Den Haag met Lara Schnitgers sculptuur *This princess saves herself* (foto: Sander Foederer)

Voorwoord

Ondanks de lockdowns en de beperkende maatregelen konden in 2021 gelukkig verschillende exposities doorgang vinden, heeft de *Stroom Invest Week* weer veel voor het kunstenveld kunnen betekenen, werd de website www.bkdh.nl over kunst in de Haagse openbare ruimte opgeleverd en is de entree ruimte van ons pand compleet vernieuwd. Onverminderd hoog bleek de behoefte aan advies en financiële steun bij Haagse kunstenaars en instellingen. Onverminderd hoog was ook de inzet van medewerkers en partners van Stroom om te bemiddelen, adviseren, initiëren en organiseren. Alles met het doel om het belang van kunst voor stad en maatschappij te ondersteunen.

Ja, 2021 was nog steeds een jaar van crisis en turbulentie. De pandemie bleef grote invloed hebben op de organisatie en de activiteiten. Door ingrijpende gebeurtenissen in de recente jaren verkeerde Stroom ook intern in hectische omstandigheden. Met de aanstelling van een tweekoppige leiding met Alexandra Landré als artistiek directeur en Bas Mulder als zakelijk directeur in mei ontstond echter ook hoop. Als nieuwe directeur en tijdelijk waarnemend zakelijk directeur (vanaf oktober) was Alexandra in staat met een frisse blik naar de organisatie te kijken, knelpunten te signaleren en een eerste aanzet te geven voor oplossingen. In korte tijd is veel werk verzet en veel verbeterd. De weg omhoog is gevonden. Het bestuur beziet met vertrouwen hoe de directie en de medewerkers van Stroom de ingezette ontwikkelingen verder uitbouwen.

Juist op het moment dat de onmiddellijke impact van de coronacrisis lijkt te verminderen, wordt de wereld vanwege de inval van Rusland in Oekraïne geconfronteerd met een crisis van een heel andere orde. Dat is ook voelbaar bij Stroom. Als netwerkorganisatie zijn wij verbonden met de wereld. In 2019 nodigden wij de Visual Cultural Research Center uit Kiev nog uit als gast bij het programma *Our House, your Home*. We organiseerden indringende activiteiten onder de titel *Hybrid Peace*. En onder de titel *See You in The Hague* maken we al sinds 2013 een veelzijdig en spraakmakend programma over Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht. Ook al hebben we in eigen huis reparatiewerkzaamheden te doen, we hechten belang aan de agendering van complexe onderwerpen met onze activiteiten. Zo blijven we in contact met anderen en richten we onze blik op de toekomst.

Joost Vrieler,
voorzitter ad-interim
29 maart 2022

Voor de makers en voor de stad

*The only constant
is change*

'Leaning in' – het waren de woorden van een bevriend kunstenaar bij mijn aantreden als artistiek directeur van Stroom. Een Engelse uitdrukking die vaak van toepassing was in 2021 en die zoveel betekent als: de uitdaging omarmen, twijfel of het onbekende opzoeken en bijbehorende emotionele discomfort niet uit de weg gaan. Het is een handeling, een houding. Een houding die past bij Stroom.

Voor Stroom werd het jaar 2021 bepaald door een gevoel van crisis. Er vonden veel omwentelingen binnen de organisatie plaats. Dat varieerde van veranderingen bij het personeel tot reflectie over de identiteit van de organisatie. Dit alles speelde zich af tegen de achtergrond van een pandemie, die net zoveel invloed heeft gehad op het programma als op de persoonlijke leefsfeer van ieder individu waar wij mee samenwerkten, van teamleden en kunstenaars tot partners in binnen- en buitenland.

De gedwongen fysieke afstand maakte tegelijkertijd dat wij meer naar elkaar en naar onze partners in het veld toe trokken. Op zoek naar betekenis vonden er veel verdiepende gesprekken plaats over de rol van kunst in de maatschappij. Dit werd duidelijk voelbaar tijdens de vele ontmoetingen die wij hebben georganiseerd rond de ontwikkeling van nieuwe opdrachten zoals het Spuiplein en het *Herdenkingsmonument Haags Slavernijverleden*, de dialoog die onderdeel uitmaakte van ons programma *Our House, your Home*, de uitwisselingen tijdens de *Invest Week* en de *Reading Residencies*, de interactie gedurende de *Digital Dialogues* en ga zo maar door.

Dialoog bleek in alle opzichten onmisbaar. Niet alleen binnen de kunst, maar zeker ook voor Stroom. Onverwachts legden de bijzondere omstandigheden de nadruk op een taak van onze organisatie die vaak onderbelicht blijft als ‘output’ die we produceren: die van het netwerken. In een netwerkorganisatie staat het leggen van verbindingen centraal. Stroom doet dat binnen al haar taakgebieden. Als sectorinstelling voor het Haagse beeldende kunstenveld wordt dit tastbaar in de stimulerende activiteiten zoals het internationale atelierbezoekersprogramma, het creëren van zichtbaarheid van Haagse kunstenaars en kleinschalige presentaties op locatie. Als expertisecentrum voor kunst in de publieke ruimte worden wij door organisaties en particulieren steeds vaker gevraagd voor advies, soms voor praktische oplossingen als het verplaatsen van een beeld, dan weer voor inhoudelijk onderzoek en beleid. Vanuit dit expertisegebied ontwikkelen wij opdrachtbegeleiding op maat en bouwen wij bruggen tussen verschillende partijen.

Als kunstpodium verbinden wij met ons presentatieprogramma internationale kunstenaars met lokale talenten en initiatieven, bieden we een platform voor nieuwe en experimentele werkvormen zoals de *Uncertainty Seminars*, de *OpZicht* voor jonge talenten, de podcast van *Walking Seminar Den Haag* of de *Bibliotheek Sessies*. En we zoeken voortdurend contact met het publiek, soms in de diepte met specifieke doelgroepen zoals bijvoorbeeld voor *Suffragette City* van Lara Schnitger en soms in de breedte met een algemeen publiek, zoals met de nieuwe website www.bkdh.nl.

Een netwerkorganisatie staat of valt met de kwaliteit van de verbindingen. Stroom realiseert die kwaliteit op uiteenlopende niveaus. Zo functioneert Stroom als translokale organisatie, diepgeworteld in het Haagse en – juist vanwege de positie in Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht - met de blik gericht op geopolitieke ontwikkelingen. Een vertrekpunt dat ook centraal staat in ons langlopende programma van *See You in The Hague*.

In de stad waarin Stroom is geworteld en ingebed signaleren we verschillende belevingswerelden en uiteenlopende realiteiten. Het is juist dit vlechtwerk van perspectieven dat de complexiteit van onze werkelijkheid anno nu weerspiegelt. Wij zijn ervan overtuigd dat die werkelijkheid een interessante en urgente voedingsbodem biedt aan kunstenaars, makers en initiatieven. Nog sterker zijn wij ervan overtuigd dat de kunst ook de inwoners en de stad veel te bieden heeft. We hebben verbeelding nodig om de steeds complexer wordende wereld te begrijpen. Beide overtuigingen dienen dan ook als vertrekpunt voor de twee beleidslijnen van het nieuwe Kunstenplan, dat in 2021 voor

het eerst is ingegaan: voor de makers en voor de stad. In onze werkprocessen leggen wij de nadruk op de menselijke maat en de positie van de kunstenaar. Door ruimte te maken voor andere verhalen of gezichtspunten creëren we meerstemmigheid en inclusiviteit. Dat laatste heeft in 2021 geleid tot een aantal initiatieven waarbij we proefondervindelijk onderzochten op welke manier we die diversiteit en die andere perspectieven ook daadwerkelijk binnen de organisatie konden doorvoeren. Zo hebben we bij de rekrutering van bijvoorbeeld nieuwe adviseurs gelet op een betere spreiding in achtergronden. Ook in onze programmering hebben we aandacht gehad voor meer uiteenlopende doelgroepen. Aan de tentoonstelling van Kevin Osepa is bijvoorbeeld een *Performance Night* gekoppeld speciaal gericht op kunstenaars en publiek uit het Caribisch gebied. Bij *De Beeldengalerij* zijn we een samenwerking aangegaan om te zien hoe we kunst in de publieke ruimte ook toegankelijk kunnen maken voor mensen met een visuele beperking.

Wellicht was 2021 wat onstuimig, toch maakte de steun van ons netwerk ons veerkrachtig en werkten de omstandigheden als katalysator. Ze hebben ook veel nieuwe kansen geboden en inzichten gegenereerd die een prima voedingsbodem blijken voor de ontwikkeling van nieuw beleid en een nieuwe visie. Het doet me denken aan een ander Engels gezegde – *never waste a good crisis*.

Alexandra Landré,
artistiek directeur

Stroom 2021

in cijfers

600.000

subsidiebudget Haagse kunstenaars
en kunstinstellingen

173

subsidietoekenningen
SPOT

311

subsidie-aanvragen

67

nieuwe inschrijvingen

57

subsidietoekenningen
PRO

1125

Haagse beeldend kunstenaars
in Stroom-bestand

136

personen op
atelierwachlijst

527

buitenkunstwerken
op bkdh.nl

80

adviezen ivm kunst in de
openbare ruimte

53

nieuwe inschrijvingen

11

kunstopdrachten in
de openbare ruimte

175.000
online volgers

70
keer in de pers

155.000
website bezoekers
(alle 3 sites)

15
events / lezingen e.d.

8
tentoonstellingen /
presentaties

5
residencies
(readings-/stads-)

200
adviesgesprekken
ateliers

4100
abonnees nieuwsbrief

167
lockdown dagen

5600
relaties

204
atelierbezoeken

Haagse kunst en kunstenaars

<i>Case Study: De kritische blik van buiten</i>	14
Programma stimulerende activiteiten	18
Subsidiestelsel	25
Atelierbeleid	28

De kritische blik van buiten

Vijf dagen lang ateliers bezoeken, vijf dagen lang ook kunstruimtes in Den Haag bekijken, vijf dagen samen op pad met andere Haagse kunstenaars en vooral ook samen met curatoren, kunstcritici en kunstenaars van buiten de stad, van buiten Nederland. Dat is wat het programma van de *Invest Week* behelst dat Stroom elk jaar organiseert voor Haagse kunstenaars die het jaar daarvoor een *PRO Invest*-subsidie toegekend hebben gekregen. De resultaten van een jaar lang nieuw werk ontwikkelen, kunnen zij zo direct toetsen aan een frisse en deskundige blik. De impact van de *Invest Week* (p.20) is groot. Zo blijkt elk jaar weer.

Deelnemer Rik Laging schreef in de evaluatie: “Ik vond de *Invest Week* 2021 super nuttig! Het idee dat je herhaaldelijk je praktijk moet uitleggen, lijkt in het begin misschien repetitief, maar bij elk nieuw bezoek zul je merken dat je de uitleg van je werk een beetje herhaalt en langzaam maar zeker tot de essentie ervan komt! Dit verduidelijkte de richting die ik op ga in de ontwikkeling van mijn nieuwe werken.”

Het inhoudelijk en artistiek aanscherpen van het eigen werk is niet het enige dat de deelnemers van de *Invest Week* waarderen. Ook de kans om een netwerk op te bouwen en uit te breiden krijgt veel bijval. Daniele Formica: “Ik kreeg de kans om mijn praktijk te laten zien en mensen te ontmoeten die ik anders niet zou hebben gekend. Echt essentieel onderdeel van het programma.” Maarten Brijker gaf heel concreet aan wat de

Invest Week hem had opgeleverd: “Florian [Weigl] bood mij een residency ruimte aan in V2, Bogomir [Dorminger] bood mij een show aan in NXT met twee van mijn werken, en wil mij mogelijk inhuren voor commercieel sounddesign werk en ik ben in gesprek met Karen [Verschooren] voor het programma van STUK [in Leuven, B] in 2022.”

Om ook andere Haagse kunstinstellingen in de schijnwerpers te zetten, vinden er tijdens de *Invest Week* bezoeken aan een aantal instellingen plaats. Net als de maaltijden zijn deze bezoeken gezamenlijk met de deelnemende kunstenaars en curatoren. Ook deze programmaonderdelen worden vaak als positief aangewezen. Zo laat curator Tim Roerig weten: “Ik waardeerde de gezamenlijke maaltijden elke avond erg omdat ze de mogelijkheid boden om de gesprekken met de kunstenaars in een meer informele setting voort te zetten en ook om de andere bezoekende professionals te ontmoeten”. De *Invest Week* blijkt dus niet alleen voor de Haagse kunstenaars zelf interessant. Kruisbestuivingen vinden op verschillende fronten plaats. Bas van den Hurk, ook een van de bezoekende kunstprofessionals van de *Invest Week*, nodigde drie Haagse kunstenaars uit bij wie hij op atelierbezoek was geweest om deel te nemen aan een tentoonstelling van zijn Networked Collective bij galerie Dürst Britt Mayhew later in 2021: Daniele Formica, Rik Laging en Gijsje Heemskerk. Hij is ook enthousiast: “Het kunstklimaat in de stad voelt voor ons heel goed en levendig, nieuwsgierig, geëngageerd. En volgens ons mede door al het goede werk wat er door Stroom gedaan wordt, dat horen we heel veel terug van de kunstenaars!” Verder presenteerde Formica het werk dat hij met de *Invest*-subsidie heeft gemaakt in oktober bij Stroom in de *Ondertussen*-ruimte.

Haagse kunst en kunstenaars

*Ontwikkeling in
Haagse kunstpraktijken
mogelijk maken*

Stroom Den Haag zet zich in voor een florerend en vernieuwend kunstenveld van bovennationaal niveau dat ook de stad en haar inwoners verrijkt en verlevendigt met de vele initiatieven, tentoonstellingen en programma's. Om het Haagse kunstklimaat te versterken, Haagse kunstenaars in hun verdere professionele ontwikkeling te stimuleren en tegelijkertijd de zichtbaarheid van dit veld te vergroten, voorziet Stroom in een doordacht stimulerend en voorwaardenscheppend beleid. Jaarlijks organiseren we een programma met een breed scala aan stimulerende en verdiepende activiteiten. Daarnaast bieden we lokale kunstenaars en kunstinstellingen ondersteuning aan. En we maken ons sterk voor een goed atelierbeleid met betaalbare werkruimte voor Haagse kunstenaars.

Ellen Yiu Kwan Kit, Stroom Aanmoedigingsprijs 2021 (foto: Eric de Vries, courtesy KABK)

Programma stimulerende activiteiten

OpZicht: Yeon Sung, *Matters, Acts* (foto: Myung Feyen)

“Thanks again for helping me out to realize such an ambitious/tricky real-time-based presentation! It was really great opportunity for me to develop the new project and to learn how to work with others in the professional world.”

- Yeon Sung, deelnemer OpZicht 2021

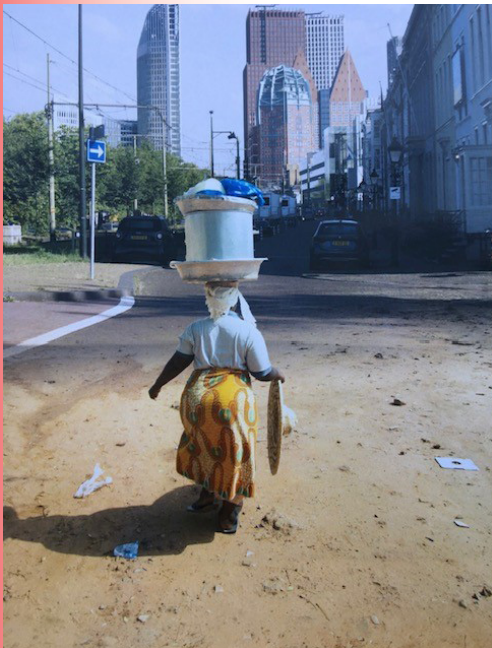
Voor een internationale stad als Den Haag is een levendig kunstklimaat onontbeerlijk. Al ruim dertig jaar zet Stroom haar expertise en ervaring in om alle mogelijkheden van Haagse kunst en kunstenaars tot bloei te laten komen en zichtbaar te maken. Met dat doel voor ogen hebben we een programma van activiteiten ontwikkeld, dat zich richt op:

- A. het stimuleren van talent en excellentie
- B. het versterken van de beroepspraktijk van kunstenaars
- C. het vergroten van de zichtbaarheid van Haagse kunst en kunstenaars

“De week is veel waardevoller dan geld!”

“Dankzij de Invest Week heb ik een heel ander deel van de Haagse kunstscene en een reeks jonge interessante kunstenaars leren kennen.”

*“Great way to intensely connect to the art scene in The Hague.”
- deelnemers Invest Week 2021*

Ayitey Hammond, nominatie Stroom Aanmoedigingsprijs 2021

A. Talentontwikkeling

Stroom heeft de ambitie om talent vroeg te signaleren, te ontwikkelen en verbondenheid te creëren met de stad Den Haag. Daarbij is ons contact met de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (KABK) belangrijk. Om jonge kunstenaars voor de stad te behouden, zorgen wij dat studenten in een vroeg stadium bekend zijn met de mogelijkheden die Stroom voor hun toekomstige praktijk te bieden heeft. Daartoe onderhouden we het hele jaar door contact met de KABK over het programma, betrekken wij studenten bij activiteiten en educatieve programma's en organiseren wij voor hen speciale kennismakingsbijeenkomsten. Dit contact geeft Stroom bovendien inzicht in nieuwe ontwikkelingen die spelen bij de nieuwste generatie kunstenaars. De belangrijkste instrumenten die Stroom inzet om talent te stimuleren zijn respectievelijk een aanmoedigingsprijs en een oeuvreprijs, en de jaarlijkse *Invest Week*. Ondanks de beperkende maatregelen vanwege de pandemie hebben we in 2021 de *Invest Week* in aangepaste vorm kunnen uitvoeren en is de *Aanmoedigingsprijs* voor afstuderend talent van de KABK uitgereikt.

KABK Invest-talentontwikkelingsprogramma

Ieder jaar zet Stroom voor vier afgestudeerden van de KABK een specifiek talentontwikkelingsprogramma op. Daarin is aandacht voor de artistieke ontwikkeling en voor verbreding en versteviging van de beroepspraktijk van de betreffende kunstenaars. Twee mentoren, vaak kunstenaars / curatoren met een jarenlange professionele ervaring en expertise, begeleiden elk twee kunstenaars en proberen in nauw overleg 'tailormade' werkplannen te realiseren. Dat het programma in een belangrijke behoefte voorziet is duidelijk. Afgelopen jaar werd dit programma in verband met de pandemie en logistieke problemen niet uitgevoerd.

Stroom Aanmoedigingsprijs 2021

Winnaar: Ellen Yiu Kwan Kit (HK/UK, Bsc Fine Art)
Genomineerden: Ayitey Hammond (West-Afrika, BA Photography)
Kelsey Corby (US, BA Fine Art)

Jaarlijks reikt Stroom de *Aanmoedigingsprijs* uit aan een of meerdere afgestudeerden van de KABK. De prijs bestaat al sinds 1991 en wordt niet alleen gewaardeerd vanwege het geldbedrag, maar vooral vanwege de erkenning en de stimulans die het biedt in de verdere ontwikkeling van het kunstenaarschap. Om ook de genomineerden meer waarde toe te kennen, is dit jaar op 11 juli voor het eerst naast een bedrag van € 3.000 voor de winnaar ook voorzien in een bedrag van € 500 voor iedere genomineerde.

Ouborg Prijs

Stroom verzorgt namens de gemeente Den Haag de organisatie en de publicatie bij de *Ouborg Prijs*. Vanwege corona en aanpassingen van de programmering van het Kunstmuseum zijn de voorbereidingen en uitreiking van de *Ouborg Prijs* doorgeschoven naar 2022/2023.

Stroom Invest Week 2021, bezoek aan Quartair

129

atelierbezoeken

"I think Stroom has set an example that many other programs could learn from." - deelnemer *Invest Week 2021*

"It was a real treat to visit the artist's studios, get to know new practices and have so many different and interesting discussions." - deelnemer *Invest Week 2021*

Invest Week, 23 september t/m 1 oktober 2021

De *PRO Invest*-subsidie is bedoeld om jonge, talentvolle kunstenaars in staat te stellen artistiek te groeien, hun beroepspraktijk verder te ontwikkelen en hun betrokkenheid bij de Haagse kunstwereld te stimuleren. Ter bevordering van de reflectie op hun artistieke en professionele praktijk nodigt Stroom de ontvangers van deze subsidie een jaar na de toekenning uit voor deelname aan de jaarlijkse *Invest Week*.

Deze *Invest Week* bestaat uit een kort, intensief programma waarin de kunstenaars worden bezocht door een groot aantal (inter)nationaal gerenommeerde curatoren, kunstenaars en critici. Dit programma biedt kunstenaars een inhoudelijke reflectie op eigen werk en positie. Uit feedback blijkt dat het vaak een grote stimulans en inspiratie vormt. De contacten zijn niet alleen inhoudelijk waardevol, maar bieden de kunstenaars én de curatoren een belangrijke mogelijkheid tot verbreding van hun netwerk. Herhaaldelijk vernemen we dat de kunstenaars naar aanleiding van de *Invest Week* worden uitgenodigd voor 'residencies' of presentaties.

Eind september 2021 gingen elf (inter)nationale curatoren, leden van de adviescommissie *PRO* en medewerkers van Stroom op atelierbezoek bij zeventien kunstenaars die de *Invest*-subsidie hebben ontvangen. In totaal vonden er 129 atelierbezoeken plaats, waarvan twintig online. De bezoekende kunstprofessionals en deelnemende kunstenaars bezochten daarnaast zo'n vijftien kunstlocaties en kunstenaarsinitiatieven in de stad. Vanwege corona konden we in 2021 helaas geen fysiek publieksprogramma organiseren.

75

bezoeken

B. Beroepspraktijk versterken

Artistieke groei, bloeiende praktijken en een levendig kunstklimaat vragen om uitwisseling, sparren, onderzoek en experiment. Stroom heeft alle expertise en ervaring in huis om kunstenaars en het Haagse kunstenveld daarin te ondersteunen en waar nodig van advies te dienen over allerlei aspecten van hun praktijk. Om elkaar persoonlijker te leren kennen, organiseren we al jaren informele informatiebijeenkomsten. Ook al hebben deze bijeenkomsten in 2021 vanwege corona niet kunnen plaatsvinden, we adviseerden waar mogelijk, zochten antwoorden op vragen (wel of geen TOZO?) en informeerden ook via de website.

Atelierbezoekprogramma/Digital Dialogues

Expertise van buiten de stad is ook noodzakelijk voor groei. Daarom nodigt Stroom bijna maandelijks curatoren, galeriehouders, kunstenaars en critici uit binnen- en buitenland uit om atelierbezoeken af te leggen. Doel is om de zichtbaarheid van Haagse kunstenaars te vergroten, reflectie op hun werk te bieden en de bekendheid met hun werk te stimuleren. Voor dit atelierbezoekprogramma kunnen ingeschreven kunstenaars zich opgeven door te reageren op de oproep die we uitzetten via social media en de website van Stroom.

Omdat internationale reizen door de aanhoudende pandemie in het grootste deel van 2021 ontraden werden en er bovendien een aantal maanden een nationale (avond)lockdown van kracht was, organiseerden we de meeste atelierbezoeken net als in 2020 online, in de vorm van *Digital Dialogues*. De meeste 'on site' bezoeken vonden in mei plaats, in samenwerking met kunstcentrum De Appel (Amsterdam). Voor de complete lijst met curatoren en deelnemers, zie de bijlage op p.110.

"Thank you so much for your continuous support and kindness, I wish every artist would have their own Stroom Den Haag!"
- reactie kunstenaar op subsidies en ondersteuning door Stroom

Stroom Invest Week 2021, bezoek aan De Electriciteitsfabriek

C. Vergroting zichtbaarheid

Stroom streeft ernaar Haagse kunst en kunstenaars zoveel mogelijk zichtbaar te maken. Daarbij zetten we extra in op experiment en het publiek maken van werk in ontwikkeling. Dat doen we niet alleen via de eigen websites en communicatiekanalen, maar ook door middel van het programma en de presentaties bij Stroom (*OpZicht*, *Ondertussen*). Met deze twee experimentele presentatievormen bieden we kunstenaars een laagdrempelige instap om na te denken over hoe zij hun werk aan publiek presenteren.

OpZicht: Verena Hahn (foto: Myung Feyen)

Ondertussen: Daniele Formica (foto: Myung Feyen)

OpZicht-presentaties

OpZicht is een presentatieplek voor nieuw ingeschreven Haagse kunstenaars in de entreerimte van Stroom. Dit jaar hadden de kunstenaars zelfs de hele entreerimte tot hun beschikking om hun werk, passie, onderzoek en interesse te delen. Deelnemers zijn geselecteerd uit de nieuwe inschrijvingen in het Haagse kunstenaarsbestand van Stroom. Het gaat daarbij vaak om internationale makers. Een *OpZicht*-presentatie biedt hen ook de kans om achter de schermen te zien wat er bij het organiseren van een presentatie komt kijken. Vaak keren kunstenaars van de *OpZicht*-presentaties later ook terug bij andere activiteiten van Stroom. In 2021 vonden de volgende twee *OpZicht*-presentaties plaats:

- **Yeon Sung 'Matters, Acts',**
23 juni t/m 1 augustus 2021

Voor haar installatie *Matters, Acts* maakte Yeon Sung voor het eerst gebruik van een green screen-techniek en een live feed om de relatie en de verschillen tussen deze twee vormen van materie te verkennen.

- **Verena Hahn 'We'll have time for that later',**
2 september t/m 3 oktober 2021

Voor het eerst toonde Hahn haar film *We'll have time for that later* in combinatie met een sculpturale installatie.

Ondertussen-presentaties

Het *Ondertussen*-programma van Stroom toont op reguliere basis presentaties naar aanleiding van subsidieverzoeken die zijn ingediend in het kader van de *PRO*- en *SPOT*-subsidieregelingen. Met *Ondertussen*-presentaties zorgen we niet alleen de zichtbaarheid van kunstenaars te vergroten, maar ontsluiten wij de door Stroom gesubsidieerde projecten voor een breder publiek. Dat kunnen projecten zijn van kunstenaars, maar ook van bijvoorbeeld initiatieven en samenwerkingsverbanden. De *Ondertussen*-presentatie is belangrijk om zo de activiteiten en projecten voor het voetlicht te brengen die zich grotendeels buiten het zicht van het (Haagse) publiek voltrekken. In 2021 vonden twee *Ondertussen*-presentaties plaats:

Ondertussen: Laura Sniijders

o **Laura Sniijders, 11 september t/m 17 oktober 2021**

In haar tijdelijk atelier in de *Ondertussen*-ruimte speelde Laura Sniijders met bezoekers een speciaal voor deze presentatie ontwikkeld experimenteel kaartspel. Daarmee onderzocht zij hoe haar lichaam zich verhoudt tot de ruimte en tot het lichaam van een ander. Laura Sniijders ontving in 2020 een *PRO Invest*-subsidie en nam deel aan de *Invest Week* in 2021.

o **Daniele Formica, 30 oktober t/m 12 december 2021**

Daniele Formica reconstrueerde de resultaten van zijn artistieke onderzoek. Tijdens een speciale publieksavond op 2 november, *Allerzielen*, maakte hij de aanwezigen voor het eerst deelgenoot van zijn rijke universum waarin hij uiteenlopende associaties en ervaringen van het afgelopen jaar op een bijzondere manier met elkaar verbond. Daniele Formica ontving in 2020 een *PRO Invest*-subsidie en nam deel aan de *Invest Week* in 2021.

KB Residencies

Stroom heeft in 2021 een pilot ontwikkeld voor 'stadsresidencies'. In dit geval heeft de Koninklijke Bibliotheek (KB), de nationale bibliotheek van Nederland, samenwerking gezocht. Stroom adviseert de KB hoe zij 'artist-in-residencies' kan opzetten. Hieruit is een samenwerking ontstaan. De KB beheert ruim zeven miljoen titels die merendeels opgeborgen liggen in het gebouw en depot. Digitalisering maakt deze nationale collectie voor een steeds groter publiek toegankelijk. Maar wat betekent die digitalisering voor het gedrukte woord en het tastbare boek?

Het nieuwe KB-residencyprogramma biedt Haagse kunstenaars de unieke kans om te werken in het fysieke hart van de KB, met speciale toegang tot de Bijzondere Collecties. Welke perspectieven hebben kunstenaars en de nationale bibliotheek elkaar te bieden? De ruim veertig ingezonden projectvoorstellen met elk een eigen artistieke visie op de collecties waren van dusdanige inhoudelijke kwaliteit dat de KB besloot om naast de twee voorziene posities een derde resident te selecteren.

○ Anne Geene

Vanuit haar kunstpraktijk richtte Anne Geene zich tijdens haar residency op de bandbreedte van data en informatie die besloten ligt in de nationale collectie. Zij liet een algoritme schrijven dat voor haar een ‘willekeurige’ titel selecteerde uit de miljoenen beschikbare titels. Daaruit kwam *Klokken en klokkenspellen in het oude China* naar voren; een publicatie van 172 pagina's met alle denkbare informatie over dit onderwerp. Uit deze publicatie destilleerde Geene uiteenlopende vragen over getallen, gewicht, kleuren, berekeningen en tal van metadata-vragen om uiteindelijk dichterbij de vraag te komen: wat doet een boek in de collectie?

○ Risk Hazekamp

Tijdens hun residency onderwierp Risk Hazekamp de collectie aan een uitzonderlijke blik: de zoektocht naar – resten van – niet-menselijk leven in de boeken. Ongedierte wordt doorgaans geweerd uit collecties uit angst voor beschadigingen en verspreiding. Desondanks wijst wetenschappelijk onderzoek aan dat daaruit juist veel af te lezen is, bijvoorbeeld waar een boek zich in de loop van de (soms wel honderden) jaren heeft bevonden. Hazekamp stuitte op een reeks niet eerder opgemerkte planten- en bloemresten. Deze probeert hen op te laten nemen in de collectie. Daarnaast heeft he vooral nieuwe vragen ontwikkeld om het onderzoek van de KB naar chemische en technologische componenten verder vorm te geven.

○ gerlach en koop

De residency van gerlach en koop is door coronamaatregelen verschoven naar de eerste weken van 2022. Vanuit hun tijdelijke kantoor op de catalogiseerafdeling gaan zij verschillende afdelingen bezoeken en gesprekken voeren met medewerkers om te weten te komen hoe de KB functioneert. Op hun beurt zijn zij in hun kantoor beschikbaar voor vragen van de medewerkers.

Stroom en de KB kijken met trots en tevredenheid terug op de pilot. We zijn erg tevreden met de rijkdom die door de kunstenaars in de KB is gevonden en uitgelicht. Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheden om deze samenwerking voort te zetten, de residencies verder te verbeteren (vier weken blijkt bijvoorbeeld te kort) en de impact van de projecten nog beter zichtbaar te maken voor een groter, geïnteresseerd publiek.

“Het is een periode van intensief maken geworden, een maken dat continue in relatie stond met andere aanwezigen in de KB en daardoor meer gelokaliseerd was dan het onderzoek dat plaatsvindt in mijn atelier of in de Material Incubator (het laboratorium waar ik ook onderzoek doe).

- Risk Hazekamp

Subsidiestelsel

Het subsidiestelsel van Stroom bleef ook in 2021 tijdens de aanhoudende pandemie uitstekend functioneren. Door om te schakelen naar een digitale aanvraagprocedure, kon het (Haagse) kunstenveld *PRO*- en *SPOT*-subsidies blijven aanvragen. Alle aanvragen werden volgens planning behandeld. Ook de adviesgesprekken konden door blijven gaan, maar meestal in digitale setting. Daarnaast bleven toegekende *PRO*- en *SPOT*-subsidies bij uitstel van een project of tentoonstelling gewoon van kracht. De continuïteit van de subsidieverlening heeft Stroom ondanks de pandemie binnen het bestaande budget weten te realiseren.

Bezoekers aan de Hogewal

SPOT individuele tentoonstelling, Martin Gabriel, Jesus Canuto Iglesias, Trixie

Kunstenaarsbestand

Om een beroep te kunnen doen op de *PRO Premium*, *Invest*, *Onderzoek* of *PRO Deo*, de *SPOT*-subsidies en de atelierbemiddeling dienen kunstenaars ingeschreven te staan in het kunstenaarsbestand van Stroom. De profielen van de kunstenaars uit dit bestand zijn allemaal zichtbaar op www.haagsekunstenaars.nl en www.thehagueartists.nl.

Een onafhankelijke toetsingscommissie komt drie keer per jaar bijeen om degenen die zich hebben ingeschreven en die hun profiel hebben geactualiseerd, te toetsen. Zij doet dit aan de hand van de ingediende documentatie en informatie en beoordeelt kunstenaars op vakmanschap, kwaliteit en zeggingskracht van het werk, marktgerichte en publieke activiteiten, en erkenning van het kunstenaarschap.

Eind 2021 stonden er ruim 1100 kunstenaars ingeschreven bij Stroom. De toetsingscommissie heeft afgelopen jaar wederom alleen de nieuwe inschrijvingen en afstudeerders met een bepaalde studierichting bekeken. Het ging om 67 kunstenaars. Er is geen oproep voor hertoetsing naar kunstenaars verzonden bij wie de inschrijvingsduur was verstreken; hun termijn is opgeschort. In totaal zijn er 85 nieuwe kunstenaars ingeschreven in het kunstenaarsbestand van Stroom, waarvan 57 afstudeerders.

Stroom kende in 2021 drie soorten subsidies:

- *PRO*-subsidies
- *SPOT*-subsidies
- *OBJECT*-subsidies

127
aanvragen

57
toekenningen

PRO Premium (0)
PRO Invest (12)
PRO Onderzoek (14)
PRO Kunstprogramma (6)
PRO Kunstprojecten (25)
PRO Deo (0)
PRO Deo Herhaalbezoekprogramma (0)

173
toekenningen

SPOT Individuele tentoonstelling (88)
SPOT Groepstentoonstelling (18)
SPOT Documentatie (67)

PRO-subsidies

De *PRO*-subsidies hebben tot doel bij te dragen aan het kunstklimaat in Den Haag. Met deze subsidie stelt Stroom zowel individuele kunstenaars als curatoren, samenwerkingsverbanden en organisaties in de gelegenheid bijzondere projecten of activiteiten te organiseren: in Den Haag, maar ook elders, voor zover ze bijdragen aan de ontwikkeling en (inter)nationale profilering van Haagse kunst en kunstenaars.

- *PRO Premium* stelt individuele kunstenaars met een actieve beroepspraktijk en kwalitatief onderscheidende werk in staat om tot verdieping en ontwikkeling van het werk te komen en hun internationale positie en zichtbaarheid te versterken
- *PRO Invest* stelt beginnende kunstenaars in staat zich verder te ontwikkelen en een bijdrage te leveren aan de Haagse kunstwereld
- *PRO Onderzoek* stelt zowel individuele kunstenaars als initiatieven en curatoren in staat onderzoek te doen ter ontwikkeling van het eigen werk of ter versterking van het Haagse kunstklimaat
- *PRO Kunstprogramma* ondersteunt initiatieven, curatoren en organisatoren om programma's te organiseren op het gebied van hedendaagse kunst, en internationale uitwisselingsactiviteiten en bijvoorbeeld residency-programma's.
- *PRO Kunstprojecten* financiert bijzondere kunstprojecten en publicaties van individuele Haagse kunstenaars en initiatieven
- *PRO Deo* biedt individuele kunstenaars en bemiddelaars in natura en op maat reflectie, verdieping en dialoog voor de verdere ontwikkeling van hun kunstenaarschap of ter versterking van inhoudelijk kunstprogramma of de (internationale) positie van initiatieven
- *PRO Deo Herhaalbezoekprogramma* biedt individuele kunstenaars door middel van atelierbezoeken gedurende een jaar lang gestructureerd en op maat reflectie op de eigen beroepspraktijk en de ontwikkeling van het werk.

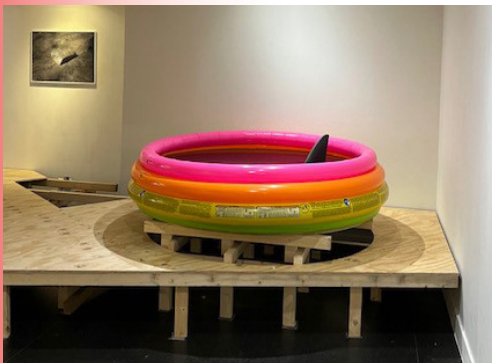
SPOT-subsidies

Met de *SPOT*-subsidies draagt Stroom bij in de kosten van tentoonstellingen en van documentatie- en promotiemateriaal. Doel van deze subsidie is de zichtbaarheid van Haagse kunstenaars te vergroten.

- *SPOT Individuele tentoonstelling* stelt individuele kunstenaars in staat tentoonstellingen / presentaties van eigen werk in binnen- en buitenland te realiseren
- *SPOT Groepstentoonstelling* stelt individuele kunstenaars en initiatieven in staat tentoonstellingen en presentaties van werk van een groep kunstenaars in binnen- en buitenland te realiseren
- *SPOT Documentatie* stelt individuele kunstenaars in staat het eigen werk of programma te documenteren en te promoten (vervaardigen publicaties, fotografie, het (re)construeren van een website of het inschakelen van specialisten).

PRO Kunstprojecten, OHM OMEGA, De Electriciteitsfabriek (uitgesteld vanuit 2020)

SPOT groepstentoonstelling, OCTA II, Or Call this Art, Kunstliefde Utrecht

OBJECT-subsidies

Het realiseren van betaalbare, goede werkruimtes voor Haagse kunstenaars is een van de speerpunten van het beleid van Stroom. Met de *OBJECT*-subsidies stimuleren we de uitbreiding van het aantal ateliers in Den Haag. Binnen deze subsidie onderscheiden we twee verschillende vormen: de *OBJECT* Permanent en de *OBJECT* Tijdelijk. De eerste is ten behoeve van de realisatie van permanente ateliers en levert bij toekenning een bijdrage in de bouwkosten of aankoop. De *OBJECT* Tijdelijk is bedoeld als eenmalige bijdrage in de opstartkosten van nieuwe atelierruimtes in een tijdelijke locatie of atelierpand.

Terugblik subsidies 2021

De beperkingen die de pandemie oplegde, hadden een enorme impact op het publieksprogramma van veel kunstinstellingen in Den Haag. Net als in het voorgaande jaar werden veel kunstprogramma's uitgesteld of geannuleerd, nieuwe initiatieven en plannen werden op een lager pitje gezet of op de lange baan geschoven. Een aantal kunstinitiatieven wist – met succes – het publieksprogramma in andere vorm alsnog te laten doorgaan, veelal online. De pandemie is dan ook een belangrijke factor in de afname van het aantal subsidies dat Stroom in 2021 heeft verstrekt. Ten opzichte van 2020 is het totaal aantal *PRO*-aanvragen met 17% afgenomen (127 in 2021 tegenover 153 in 2020). Dit verschil zou nog groter zijn geweest indien we in 2020 geen subsidiestop hadden moeten instellen aan het eind van dat jaar. *PRO DEO Herhaalbezoeken* zijn in 2021 niet geïnitieerd vanwege de pandemie. Vorig jaar werden er geen aanvragen *PRO Premium* en *PRO Deo* toegekend. Daarnaast is al in 2019 een daling en trendbreuk te zien bij *PRO Kunstprogramma* (van 11 toekenningen in 2019 naar 6 in 2020 en 2021) die niet alleen verklaarbaar is door de coronamaatregelen. In 2022 zullen gesprekken met het Haagse kunstenveld plaatsvinden om te zien of deze subsidievormen nog aansluiten op de behoeften van het veld.

Ook de *SPOT*-subsidies namen iets in aantal af in 2021. Desondanks raakte net als in de jaren daarvoor het *SPOT*-budget voortijdig uitgeput. In 2019 en 2020 is het subsidietekort tussentijds nog aangevuld met een bedrag; dit jaar was dat niet mogelijk.

Om te voorkomen dat ook volgend jaar voor het laatste kwartaal geen *SPOT*-aanvragen ingediend kunnen worden, hebben we besloten het beschikbare budget te verdelen over vier kwartalen.

Op het gebied van *OBJECT*-subsidies is de invloed van de pandemie duidelijk merkbaar. Afgelopen jaar is slechts één subsidie toegekend. De effecten van de pandemie op de kunstwereld in combinatie met de structureel lage inkomenspositie van kunstenaars (ca. 13.000 bruto per jaar: cijfers CBS oktober 2021) onderstrepen de noodzaak van betaalbare atelierruimte (35 / 45 per m²).

Atelierbeleid

“We are very grateful to Stroom for their support. (...) Stroom has been showing long-lasting support toward our program and it certainly holds an essential position within the local art scene.” - The Balcony

“In The Hague multiple young artist initiatives have seen the chance to come into existence in the last couple of years. ANNASTATE is one of these “micro-artinitiatives”. Stroom is the reason young artists get the opportunity to bundle their forces and continue their artistic practice; to grow professionally. For a city it is of great importance that an organisation can take on the role of mediator between artists, the municipality and real estate companies. With the guidance, encouragement, experience, skills, knowledge and help of Stroom, ANNASTATE was able to become the initiative it is today.”
- ANNASTATE

Stroom Den Haag voert het gemeentelijk atelierbeleid uit voor Haagse beeldend kunstenaars. Onze ambitie is om een stabiele en betaalbare ateliervoorraad voor Haagse kunstenaars en kunstenaarsinitiatieven/collectieven te realiseren en hen bij het gebruik ervan zo goed mogelijk te begeleiden. We zijn geen eigenaar of beheerder, maar een bemiddelaar voor zowel (semi)permanente en tijdelijke ateliers als voor atelierwoningen en broedplaatsen. Door onze expertise, onze goede relaties en de nauwe samenwerking met verschillende partners in het Haagse kunstenveld is Stroom in staat om de precieze behoefte en vraag vanuit het veld te formuleren en te adresseren. Als gesprekspartner van het gemeentelijke broedplaatsenoverleg leveren wij een bijdrage aan een integrale en duurzame oplossing voor het ruimtevraagstuk.

○ Onderzoek

Stroom beoogt een duurzaam atelierbeleid. Vooruitlopend op de up-date van het huidige beleid hebben we in 2021 onderzoeker en journalist Roel Griffioen opdracht gegeven nieuwe perspectieven te formuleren. De resultaten en aanbevelingen van dit onderzoek leggen we in 2022 naast onze eigen ervaringen en inzichten om daarmee het atelierbeleid toekomstbestendig te maken.

○ Nieuwe kansen

Samen met de in 2021 nieuw aangetreden Haagse broedplaatsmakelaar Martine Zoeteman is Stroom een verkennend traject gestart om in de huidige schrale vastgoedmarkt toch voldoende aanwas van werkruimte te bewerkstelligen. Hiervoor is Stroom onder andere met de Haagse woningcorporaties (Haag Wonen, Staedion) en ook de gemeente Den Haag in gesprek over mogelijkheden in Den Haag Zuid-West en het CID (Central Innovation District). De gemeentelijke opdracht om in Den Haag Zuid-West nieuwe woningen voor 50.000 nieuwe inwoners te realiseren, biedt de komende jaren kansen voor ateliers en broedplaatsen in zowel tijdelijke als permanente vorm.

○ Integraal Huisvestingsplan

In 2021 heeft Stroom vanuit haar expertise input gegeven aan een culturele visie op het gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan. Hiervoor is in samenwerking met de gemeente een eerste aanzet gegeven. Op basis van een inventarisatie van de huisvestingsbehoeften van Haagse kunstenaars en de culturele sector in het algemeen wordt in de (nabije) toekomst een langetermijnvisie ontwikkeld op het gebied van vastgoed en huisvesting van de culturele sector.

“The work of Stroom has been crucial to bringing Trixie into existence as well as developing many more artist initiatives in The Hague! Along our journey, Stroom has generously supported us - helped us find a space, gave feedback and advice, shared both our struggles with us and our enthusiasm for the arts.”
- Trixie

“Stroom voelt als de Google van de Haagse kunst scène. Wanneer ik met vragen zit of praktische informatie zoek over hoe ik iets moet aanpakken. Dan is er stroom.” - Yaïr Callender

○ Kennisdeling

Samen met de gemeente en de Haagse broedplaatsmakelaar heeft Stroom gewerkt aan de ontwikkeling van een digitaal (kennis)loket voor Haagse broedplaatsen dat in 2022 zal worden gelanceerd. Ook is een bijdrage geleverd aan een online broedplaatsensymposium in 2021. Dit symposium had tot doel de verschillende Haagse kunstenaarsinitiatieven en broedplaatsen te informeren over de financiële, administratieve en inhoudelijke ondersteuning die de gemeente op dit gebied biedt.

Tijdelijke ateliers

Een gezond en dynamisch kunst- en makersklimaat kan naast een adequate voorraad betaalbare permanente ateliers niet zonder voldoende betaalbare tijdelijke atelierruimtes. Deze tijdelijke ateliers zijn van belang omdat vooral beginnende kunstenaars en initiatieven (de zogenoemde ‘humuslaag’) letterlijk de fysieke en financiële ruimte nodig hebben om te kunnen experimenteren en te werken aan de start van een kunstenaarspraktijk. Door de aantrekkende vastgoedmarkt en de tussenkomst van de vele leegstandsbeheerders staat de tijdelijke ateliervoorraad in Den Haag nog steeds onder druk. In 2021 zijn er geen nieuwe ateliers bijgekomen zodat het aantal tijdelijke ateliers gelijk is gebleven: 77 tijdelijke ateliers. Dat is flink minder dan de 120 tijdelijke ateliers die in de nota ‘Ruimte voor de Kunst’ is opgenomen. Dit is op alle vlakken voelbaar, met name voor de startende kunstenaars die minder hebben te besteden en vaker in collectiviteit op zoek zijn naar ruimte om in samenwerking te organiseren en te experimenteren. Permanente panden lenen zich hier minder voor vanwege de hogere huur. Stroom bemiddelt op dit moment voor werkruimte voor de volgende kunstenaarsinitiatieven in de volgende panden:

○ Annastate

De prettige samenwerking met woningcorporatie Staedion werd ook dit jaar voortgezet. Voor het pand aan het Willem Dreespark 102 waar het kunstenaarsinitiatief ANNASTATE met acht ateliers de afgelopen tijd voorlopig heeft kunnen werken en programmeren, betekent dit dat deze locatie niet alleen wordt gecontinueerd, ook wordt er nu met Staedion gesproken over de mogelijkheid over te gaan naar een permanente vorm van huren op deze locatie.

○ Trixie

De samenwerking met woningcorporatie Haag Wonen voor het pand aan de Scheldestraat 1-11 gaat in 2022 het vijfde jaar in. In 2021 is het kunstenaarsinitiatief Trixie er vanwege de grote etalageruiten van hun presentatieruimte succesvol in geslaagd te blijven programmeren gedurende de pandemie. Stroom is met Haag Wonen overeengekomen het pand een grondige onderhoudsbeurt te geven en het als broedplaats de komende jaren voort te zetten.

○ *Helicopter*

In 2021 heeft de gemeente aangegeven dat ze de broedplaatslocatie Beatrijsstraat definitief wil ontwikkelen tot een locatie voor kleinschalige bedrijvigheid. Na bemiddeling van Stroom heeft de gemeente vervangende locatie toegezegd. Eerst zal Helicopter verhuizen naar een tijdelijke locatie en uiteindelijk is het streven om van een tijdelijke locatie naar een permanente locatie te gaan. Onderzocht wordt nog of dit in de nieuwe huisvesting aan de Beatrijsstraat mogelijk is.

○ *De Helena (Billytown/Ruimtevaart)*

Ondanks alle inspanningen van Stroom, de Haagse broedplaatsmakelaar en vooral de huidige huurders (kunstenaarsinitiatieven Billytown en Ruimtevaart) is de gemeente in 2021 niet tot verkoop van het pand aan het Helena van Doeverenplantsoen overgegaan. De culturele bestemming zal in een nieuwe permanente vorm door de nieuwe eigenaar moeten worden gehandhaafd. In welke hoedanigheid dit zal zijn en of de huurders hier deel van zullen kunnen uitmaken, is momenteel nog onduidelijk.

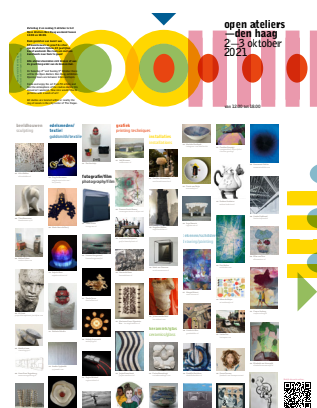
Permanente ateliers/ Atelierwoningen

Het gemeentelijk bestand permanente ateliers en atelierwoningen bestond eind 2021 uit 396 werkruimten waarvan 245 door Stroom werden bemiddeld en 64 atelierwoningen waarvan 43 door Stroom werden bemiddeld. We blijven met de gemeente samenwerken om nieuwe plekken te creëren en de bestaande voorraad te monitoren.

In 2021 is er één permanent atelier bijgekomen. Afgelopen jaar heeft Stroom, samen met de huurders, de op handen zijnde verkoop van de historische ateliers in Clingendael en park Overheem voorlopig weten te voorkomen.

AtelierwachtlIJst / Bemiddeling

Op de atelierwachtlIJst van Stroom stonden op 31 december 136 Haagse kunstenaars ingeschreven. We zien dat het aantal inschrijvingen daarmee behoorlijk is gedaald ten opzichte van 2020 (228). In 2021 hebben we ondanks ateliertekort in totaal veertien keer bemiddeld. Dat is een daling ten opzichte van voorgaande jaren. Vanwege de huidige hoogconjunctuur waarin de nadruk ligt op woningen zijn er in 2021 nauwelijks tot geen ateliers bijgekomen. Daarnaast zien we dat kunstenaars vanwege de pandemie (en ook de daaraan verbonden regeling waarbij huurkwietschelding plaatsvond) meer dan gebruikelijk honkvast zijn gebleken. Het verloop van huurders is beduidend minder. Aan het eind van het jaar is een start gemaakt om de atelierwachtlIJstprocedure te digitaliseren. Aan de website www.haagsekunstenaars.nl zal een functie voor het inschrijven op de wachtlIJst worden toegevoegd. Ook de betaalwijze voor inschrijving en de prolongatie van de wachtlIJst ondergaan vernieuwing. Volgens planning is deze digitalisatie en vernieuwingslag in het voorjaar 2022 gereed.

Op bezoek bij de makers
(foto courtesy Open ateliers Den Haag)

Studio Das Leben am Haverkamp

Overzicht van de atelierwachlijst per 31 december 2021.

Inschrijvingen

136 geïnteresseerden
Waarvan 80 een beter atelier zoeken

Ateliers

120 geïnteresseerden
gewenst oppervlakte atelier: 34 m2
gemiddelde maximale huur: € 250,- (incl)

Atelierwoningen

66 geïnteresseerden
gewenst oppervlakte atelier: 29m2
gewenst oppervlakte woning: 45m2
gemiddelde maximale huur: € 700,-

Alleen atelier

70 geïnteresseerden

Atelierwoning óf Atelier

50 geïnteresseerden

Alleen atelierwoning

16 geïnteresseerden

Kunst in de openbare ruimte

<i>Case Study: De deelnemer</i>	34
Collecties en programma	39
Opdrachten	41
Onderzoek en advies	43

De deelnemer

Zaterdag 23 oktober eind van de middag. Dwars door het centrum van de stad trok een bonte stoet. “A Dress is not a yes!”, “my body, my rules” Al leuzen scanderend liepen vrouwen en mannen gehuld in identieke pakken en jurken met bijzondere banieren en zogenoemde ‘slut-sticks’ naar de koffiecorner van De Bijenkorf. Onder grote belangstelling van het winkelende publiek werd daar de nieuwste aanwinst van *De Beeldengalerij* onthuld: *This princess saves herself* van Lara Schnitger. Opgeleid aan de KABK, internationaal werkzaam en momenteel woonachtig in Los Angeles is zij een toonbeeld van translokaliteit. Schnitgers *princess* is een ode aan de empowerment van vrouwen, de optocht een feministische protestmars. Om meer evenwicht in de vertegenwoordiging van verschillende groepen in de publieke ruimte te brengen, geeft Stroom sinds 2020 versterkt opdrachten aan vrouwen en mensen van kleur voor kunst in de openbare ruimte. Tot nu toe was dat vooral het terrein van (witte) mannen.

Dezelfde *Beeldengalerij* vormde enkele weken daarvoor ook al het toneel voor een ander project waarmee we als organisatie stappen richting een meer inclusief publieksbereik zetten. Stroom stelt altijd dat kunst in de openbare ruimte 24 uur per dag, 7 dagen per week gratis gezien kan worden. Maar is dat ook voor mensen met een visuele beperking? Op 2 oktober lanceerde de Stichting Oren en Ogen tekort de eerste audioserie voor slechtzienden over

kunst in de openbare ruimte. Hoofdrolspeler: *De Beeldengalerij* van P. Struycken, een assenstelsel met om de 25 meter een sculptuur van een Nederlandse beeldhouwer op een identieke sokkel. Om blinden en slechtzienden op een andere manier met kunst in de openbare ruimte in aanraking te brengen wilde de stichting in Den Haag een pilot starten.

In samenwerking met Stroom is de audiotour *Beeld in Geluid (BiG)* voor *De Beeldengalerij* ontwikkeld. Via een audiofragment is van alle beelden een beschrijving te beluisteren. Mooi of lelijk is niet aan de orde, over de betekenis gaat het evenmin. Wel is er een objectieve beschrijving te horen van hoe het kunstwerk eruitziet. Zo kan iemand met een visuele beperking zich een eigen beeld vormen van de sculptuur. En voor mensen zonder die beperking bieden de beschrijvingen een nieuwe manier van kijken. De audiobestanden zijn te beluisteren via een IZI-Travel app op je mobiel, op de website van de stichting en op de website Buitenkunst Den Haag (www.bdkh.nl).

Stichting Oren en Ogen tekort laat weten dat de audiobestanden aan het eind van het jaar in zo'n twee maanden tijd 100 keer zijn geraadpleegd. Schrijver en vlogger Annemiek van Munster - zelf slechtziend - is duidelijk content met BiG. Tijdens een dagje Den Haag constateert zij in haar vlog op YouTube: "Dit is echt leuk. Je kan het aanraken en het wordt beschreven. Daardoor word je er veel meer ingetrokken. Ik word hier blij van. Het is gratis, het is buiten, het is makkelijk. Het is alleen te doen, met z'n allen te doen. Ja, het prikkelt je weer."

Kunst in de openbare ruimte

Een sociale sokkel voor elk kunstwerk in de stad

Stroom Den Haag is hét kennis- en expertisecentrum voor kunst in de openbare ruimte, lokaal in de gemeente Den Haag, landelijk en internationaal. Wij zijn verantwoordelijk voor de niet-museale kunst in de stad. Na realisatie van het grote kunstproject *Hemels Gewelf* van James Turrell in 1996 heeft onze advies- en bemiddelingstaak gestaag een steeds grotere vlucht genomen. In de afgelopen decennia heeft Stroom zich ontwikkeld tot dé partij met kennis over dergelijke grote projecten van kunst in de openbare ruimte. Dat blijkt ook uit onze betrokkenheid bij belangrijke monumenten in de stad de laatste jaren, bij het iconische kunstwerk *Ling Zhi Helicopters* van Huang Yong Ping in Leidschenveen-Ypenburg, en recentelijk uit de grote opdrachten die aan Stroom zijn toevertrouwd, zoals de kunstwerken bij de Rotterdamsebaan en het *Herdenkingsmonument Haags Slavernijverleden*.

Lara Schnitger, onthulling *This princess saves herself* in De Beeldengalerij (foto: Hani Chladilova)

De laatste jaren is de openbare ruimte in Den Haag steeds intensiever in gebruik als gevolg van de druk om de stad te verdichten met meer woningen en nieuwe functies. Met de toename van de vele gebiedsontwikkelingen neemt ook het aantal vragen over de aanwezige kunstwerken in de publieke ruimte toe. Steeds vaker benaderen uiteenlopende stakeholders Stroom voor advies als het gaat om verbouwingen en veranderingen in de stad waarbij de kunst op straat niet meer goed functioneert of zelfs in de verdrukking dreigt te komen. We analyseren de situatie, betrekken de kunstenaar of betrokkenen vanuit de afdeling erfgoed erbij, houden contact met alle gebruikers en dragen nieuwe oplossingen aan. Zo waarborgen we de kwaliteit van de kunst in de publieke ruimte. Het verloren gaan van het beeld (*Zonder titel*, 1986) van Auke de Vries bij station Hollands Spoor in het najaar van 2021 maakt pijnlijk duidelijk hoe belangrijk het beheer en onderhoud van de collectie buitenkunst is. Dit proces heeft overigens veel vragen opgeleverd die we komend jaar willen vertalen naar beleid.

Stroom wordt vrijwel wekelijks op haar expertise op het gebied van kunst in de publieke ruimte aangesproken door stadgenoten, kunstenaars, curatoren, culturele instellingen en organisaties met uiteenlopende maatschappelijke achtergronden. Gezien ons (inter)nationale netwerk benaderen ook collega-instellingen uit andere gemeenten en landen ons regelmatig voor kennis en advies. Goede voorbeelden hiervan in 2021 zijn het rondetafeloverleg over monumenten over het slavernijverleden met de gemeenten Tilburg, Rotterdam, Utrecht en Groningen en de uitnodiging van LandesBeirat uit Bremen om expertise te delen als het gaat om monumenten over het slavernijverleden.

In 2021 is ook een aantal langlopende en grootschalige projecten voor kunst in de openbare ruimte verder doorontwikkeld. Het gaat hierbij om kunst opdrachten die zich in verschillende projectfasen - van concept tot uitvoering - bevinden. Zo zijn we bijvoorbeeld bij de twee opdrachten rondom de Rotterdamsebaan overgegaan tot het uitnodigen van kunstenaars voor een schetsopdracht. Ook de ontwikkeling van een kunst opdracht voor het Spuiplein is met de organisatie van bewonersavonden een nieuwe fase ingegaan. We zijn trots op het vertrouwen dat de gemeente in ons stelt met de verstrekking van een nieuwe, waardevolle opdracht: het ontwikkelen van een *Herdenkingsmonument Haags Slavernijverleden*. Verder is er het langlopend programma 'kunst bij scholen' waarin Stroom steeds een aantal verschillende projecten tegelijkertijd op jaarbasis begeleidt.

“Den Haag is wel gewend aan demonstraties en toch maakt zaterdag een stoet door de binnenstad bovengemiddeld veel verbaasde, geamuseerde én argwanende blikken los. Hogepriesters in lange gewaden houden houten stokken vast met relieken van lingerie en kant”.
- Bart Dirks, 'Prinsessen kunnen prima zichzelf redden, laat dit feministische kunstwerk in Den Haag zien', *De Volkskrant*, 25 oktober 2021

Collecties en programma

Stroom heeft afgelopen jaar versterkt ingezet op het ontsluiten van onze collecties kunstwerken in het publieke domein om zo gehoor te geven aan de ambities om bewoners meer bij de stad en de openbare ruimte te betrekken en de behoeftes van het publiek aan achtergrondinformatie gecombineerd met wandelingen en routes tegemoet te komen. De website Buitenkunst Den Haag (www.bdkh.nl, p.40) voorzag in deze vraag. Meer dan 500 beelden van de collectie buitenkunst zijn door de lancering van deze site op een heel toegankelijke wijze voor een breed publiek ontsloten.

Onthulling beeld in De Beeldengalerij (foto: Mylène Siegers)

Collecties

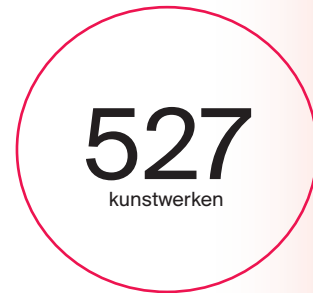
○ De Beeldengalerij

De Beeldengalerij is in 1992 bedacht en ontworpen door P. Struycken. Door het permanente karakter en de jaarlijkse nieuwe opdrachten is het een unieke vorm van kunst in de openbare ruimte: het laat een dwarsdoorsnede zien van de Nederlandse beeldhouwkunst. Om meer ruimte te maken voor diversiteit en evenwicht te krijgen in de vertegenwoordiging van verschillende groepen in de publieke ruimte benadert André Kruysen, onze conservator van *De Beeldengalerij*, de laatste twee jaar stelselmatig vrouwelijke kunstenaars en kunstenaars met een niet-westerse achtergrond voor nieuwe opdrachten. In 2020 kreeg de in Den Haag opgeleide Lara Schnitger de uitnodiging een ontwerp te maken. Schnitger gebruikt de zeggingskracht van textiel en symbolen uit het dagelijks leven, geeft deze een politieke lading en transformeert ze in haar werken tot uitgesproken feministische statements. Haar beeld *This princess saves herself* was klaar in 2021. Voorafgaand aan de onthulling organiseerde Schnitger *Suffragette City*, een processie annex protestmars door de stad om haar ode aan solidariteit en de empowerment van vrouwen extra kracht bij te zetten. Ook Yvonne Dröge Wendel kreeg een opdracht voor een nieuw beeld voor *De Beeldengalerij*. Tegen het einde van vorig jaar is het ontwerp dat zij heeft gemaakt goedgekeurd. Wij kijken uit naar de oplevering in 2022.

In haar streven meer publieksgroepen bij beleid en programma te betrekken is Stroom in 2021 een samenwerking aangegaan met de Stichting Oren en Ogen tekort. Deze stichting wil kunst en cultuur toegankelijker maken voor mensen met een visuele of auditieve beperking. Voor de beelden van *De Beeldengalerij* is een audiotour ontwikkeld. De stichting zorgde bij elk werk voor een nauwkeurige beschrijving die vrij is van een duidelijk waardeoordeel. Zo krijgt de luisteraar alle ruimte om zich daadwerkelijk een eigen beeld te vormen. Om het publieksbereik van deze audiotour te vergroten zijn behalve op de Stroom-website ook op www.bkdh.nl links naar deze luisterbestanden opgenomen.

o **BKDH.nl**

In 2021 heeft Stroom in opdracht van de gemeente Den Haag de productie van de tweetalige website *Buitenkunst Den Haag* (www.bkdh.nl) verzorgd en opgeleverd. Op de site hebben we voor inwoners van Den Haag, toeristen en kunstliefhebbers informatie ontsloten over de ruim 500 beelden die in Den Haag in de publieke ruimte staan. Foto's en tekst informeren over de kunstenaar, datering, materiaal en locatie en geven bijvoorbeeld inzicht in de reden waarom het kunstwerk op die plek staat, wie opdrachtgever was en wat de eventuele betekenis is. Uit de reacties van media en gebruikers bleek meteen veel belangstelling voor de website, die duidelijk in een behoefte voorziet.

Lancering website bkdh.nl (met fietstocht Alexandra Landré en wethouder Robert van Asten) (foto: Valerie Kuypers, courtesy gemeente Den Haag)

Plattegrond Rondje Centrum op website bkdh.nl

www.BKDH.nl in cijfers:

2550
unieke bezoekers

30.440
views

6.24
gemiddelde tijd (min.)

Nadat we alle werken aan de site hebben toegevoegd gaat het project een volgende fase in, waarbij de nadruk komt te liggen op verdere zichtbaarheid en de ontsluiting voor een breed publiek. Hiervoor hebben in 2021 een aantal pilots plaatsgevonden waaronder de wandelroute *Rondje Centrum*. Daarnaast zijn de mogelijkheden onderzocht om de informatie van de database te koppelen aan een QR-code, die we bij een kunstwerk plaatsen. Stroom zal de website tenminste tot eind 2024 voor de gemeente beheren, ontwikkelen en uitrollen. Er is met veel enthousiasme gereageerd op de website en informatie en www.bdkh.nl blijkt een prachtig instrument om met inwoners in dialoog te gaan over kunst in de publieke ruimte.

1 wandelroute, 729 maal geraadpleegd, gemiddelde tijd 54.14 min

6000+ views op Engelstalige versie

“Niet iedereen staat te juichen als het woord ‘slavernijmonument’ valt. Toch wil de gemeente Den Haag er graag een. Voormalig PvdA-raadslid Peggy Wijntuin (64), die in Rotterdam een belangrijke rol speelde bij de plaatsing van het slavernijmonument aan de Lloydkade, zal de klus gaan klaren. - Nicolette van der Werf, Monument voor Haags slavernijverleden: ‘Hier werden wetten gemaakt en belangrijke beslissingen genomen’, AD/ Haagsche Courant, 10 februari 2022

Opdrachten

○ Herdenkingsmonument Haags Slavernijverleden

Het afgelopen jaar heeft Stroom in opdracht van de Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheidsprojecten (SZW) van de gemeente Den Haag een projectplan ontwikkeld voor het *Herdenkingsmonument Haags Slavernijverleden*. Tijdens de afronding van het vooronderzoek heeft de gemeente de opdracht uitgebreid door de wens uit te spreken om behalve het Trans-Atlantisch, ook het Indisch-Oceanisch koloniaal en slavernijverleden een plek te geven in de stad. Dit onderwerp heeft een bijzondere maatschappelijke urgentie en vraagt op veel vlakken om een andere, nieuwe aanpak in de ontwikkeling van een monument. Voor die nieuwe aanpak heeft Stroom het begrip ‘sociale sokkel’ gemunt. Om een zo groot mogelijk draagvlak te creëren gaan we de opdracht ontwikkelen in samenwerking met de verschillende betrokken gemeenschappen en stakeholders. Een ‘community-based’ aanpak.

Om een dergelijk complex en gevoelig proces goed te begeleiden, heeft Stroom Peggy Wijntuin als projectleider aangetrokken. Eerder heeft zij het slavernijmonument in Rotterdam geïnitieerd en daarvoor breed draagvlak gecreëerd. We zien vol vertrouwen uit naar een waardig en gedragen monument in Den Haag.

○ Juliana-monument

De uitvoering van het *Juliana-monument* is in het afgelopen jaar afgerond. Alle onderdelen van het monument zijn in keramiek gebakken en afgewerkt. Omdat de bouwwerkzaamheden op het Koningin Julianaplein op zich laten wachten, heeft Stroom zich in 2021 in overleg met opdrachtgever (het kabinet van de burgemeester) gericht op het zoeken naar een alternatieve plek. Naar verwachting wordt in 2022 een tijdelijke plaatsing bekend gemaakt.

○ Monument voor 100 jaar vrouwenkiesrecht

Naar aanleiding van het raadsinitiatief ‘Die vrouw verdient een standbeeld’ in 2017 vroeg de toenmalige burgemeester Krikke aan Stroom om een dergelijke opdracht te begeleiden. In 2021 heeft de adviescommissie de opdracht uitgebreid tot *Monument voor 100 jaar vrouwenkiesrecht in Nederland* en de voormalige koloniën. Met een aantal nieuwe commissieleden krijgt het project in 2022 een vervolg.

○ Kunstwerk Spuiplein

Bij het nieuwe ontwerp van het Spuiplein in Den Haag werd Stroom in een vroeg stadium gevraagd om mee te denken. Gesprekken met uiteenlopende stakeholders rondom het plein resulteerden in een innovatieve benadering van de opdracht. In het najaar van 2021 zijn bewoners uit de hele stad via de lokale krant gevraagd mee te denken over deze kunstopdracht. Onder leiding van Paul Cornelissen is gedurende twee avonden met zo’n 25 bewoners geïnventariseerd wat het plein nodig heeft. Deze input gebruikt Stroom komend jaar om een nieuw concept voor kunst op het plein te ontwikkelen.

○ Twee kunstwerken bij Rotterdamsebaan

Sinds 2018 begeleidt Stroom in opdracht van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling (DSO) van de gemeente Den Haag twee grote kunstopdrachten rondom de Rotterdamsebaan; een nieuwe weg tussen de Binckhorst en knooppunt Ypenburg. De Justice, Flux en Victorie Boogie Woogie-opdracht is gesitueerd rond de tunnelmond in de Binckhorst zelf, de Archeologie en Migratiestromen-opdracht is gekoppeld aan het gebied van het Molenvlietpark aan de andere kant van de tunnel waar zich een archeologische vindplaats bevindt. Wineke van Muiswinkel is namens Stroom projectleider. Voor beide opdrachten is een beoordelingscommissie ingericht. Deze heeft een shortlist met (internationaal) gerenommeerde kunstenaars opgesteld. Begin 2021 zijn de kunstenaars benaderd die op de shortlist stonden van de beide commissies. Twee kunstenaars hebben toegezegd deel te nemen aan de Justice, Flux en Victory Boogie Woogie-opdracht en vier aan de Archeologie en Migratiestromen-opdracht.

Vanwege de pandemie en alle reisrestricties kon pas in de zomer voor de kunstenaars van beide opdrachten een meerdaags programma worden georganiseerd. Dat bestond uit een uitgebreide verkenning van het gebied, achtergrondinformatie over de tunneltechniek en bezoeken aan respectievelijk het Vredespaleis en de archeologische afgravingen. Om de opdracht meer reliëf te geven is ook contact gelegd met meer specifieke partners zoals experts op het gebied van vrede en recht en organisaties zoals de Participatiekeuken en Museum Sofiahof. Daarna kregen de kunstenaars vier maanden de tijd voor hun schetsvoorstel. De schetspresentaties voor Justice, Flux en Victory Boogie Woogie vonden eind januari 2022 plaats, die voor de opdracht Archeologie en Migratiestromen begin maart 2022. Later dit jaar maken de beide, zevenkoppige commissies een keuze. Vervolgens wordt een contract opgesteld tussen de gemeente Den Haag en de geselecteerde kunstenaars.

De Rotterdamsebaan zelf is in februari 2021 officieel geopend. Met het afronden van de werkzaamheden is begin 2022 ook de projectorganisatie ontmanteld. Voor de kunstopdrachten betekent dit dat de verantwoordelijkheid voor het realiseren van de beide kunstwerken met ingang van 2022 bij Dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn (OCW) is ondergebracht. Dat geldt ook voor het budget om de werken te realiseren. De opdracht aan Stroom om de projecten te begeleiden tot en met de uitvoering blijft onveranderd.

Kunst bij scholen

Stroom voert voor de gemeente Den Haag de percentageregeling uit voor kunstopdrachten bij scholen. Dat gebeurt in samenspraak met de schoolleiding van elke, individuele school. Afgelopen jaar is Leon Perlot aangetrokken als nieuwe projectleider voor de begeleiding van deze

Lisa Sebestikova, maquette van kunstproject voor *Kindcentrum Vroondaal* (foto: courtesy de kunstenaar)

Tom Claassen, model van mascotte *Blokkie* voor de *Blokpoelschool* (foto: courtesy de kunstenaar)

kunstopdrachten. In 2021 waren er vijf opdrachten in ontwikkeling. Ondanks vertraging door schoolsluiting, quarantaineregels en langlopende bouwprocessen zijn er bij vijf Haagse scholen flinke stappen richting de realisatie van fraaie kunstwerken gezet. Voor *Kindcentrum Helen Parkhurst* gaat kunstenaar Afra Eisma tekeningen van de leerlingen gebruiken om een drietal grote wandkleden te maken. De tekeningen worden gemaakt tijdens een meerdaagse workshop onder leiding van Dicky Jansen. De workshop is onderdeel van die onderdeel is van de cultuurweek van de school. Om de leerlingen warm te laten lopen voor het thema is een videoclip gemaakt met Marnix van Uum en Bob Demper. Kunstenaar Lisa Sebestikova heeft een 10 meter lange wandelende tak ontworpen die in de vide van de entree van *Kindcentrum Vroondaal* komt te hangen. De tak draagt enkele mysterieuze coconachtige vormen en haalt daarmee de verbeelding van de natuur naar binnen. Beeldhouwer Tom Claassen heeft voor de leerlingen van de *Blokpoelschool* de mascotte *Blokkie* ontworpen. Deze gietijzeren figuur staat als een vrolijke wachter voor de school: een hufterproof knuffelobject. Voor de *Vuurvlinder Diamantschool* wil Maurice Meeuwisse het proces van de bouw samen met de docenten en leerlingen meenemen in zijn concept voor het kunstwerk. Het ontwerp van kunstenaar Carel Lanthers voor een hekwerk bij de *Spiegelschool* zal met enkele aanpassingen in het palet en de schildertechniek komend jaar worden gerealiseerd.

Onderzoek en advies

Afgelopen jaar ontving Stroom als onafhankelijk adviseur ruim zestig vragen over kunstwerken in de publieke ruimte. Ruim 25 vragen gaan over behoud en beheer, zo'n vijftien betreffen herplaatsingen en in de overige gevallen gaat het om advies bij de ontwikkeling en plaatsing van nieuwe beelden en monumenten, of om advies over de organisatie van speciale activiteiten als tentoonstellingen of een muziekprogramma rond een bestaand kunstwerk.

○ Een voorbeeldstellend stappenplan

In 2021 adviseerde Stroom over de monumentale muurschildering van dansende figuren van Madelon Koolhaas-Vriesendorp op de buitengevel van het Lucent Danstheater in het centrum van de stad. Vooruitlopend op de sloop van het pand heeft Stroom een voorbeeldstellend stappenplan ontwikkeld waarin het kunstwerk vanuit verschillende invalshoeken is onderzocht. Kunsthistorica Yteke Spoelstra nam de kunsthistorische waarde van het kunstwerk onder de loep. Restauratie- en ingenieursbureau DSB deed vervolgens technisch onderzoek naar het materiaal. Stroom betrok ook de kunstenaar zelf bij de gesprekken over behoud en beheer. Ondanks de hoge kunsthistorische waarde viel er een gezamenlijk besluit om de muurschildering niet te behouden. Het ontwikkelde stappenplan op basis waarvan dit besluit tot stand kwam, zal de komende jaren dienen als onderlegger bij vergelijkbare vragen.

Presentatie- programma

<i>Case Study: De professional</i>	46
Our House, your Home	50
Reading Residency	52
Antropologie van de publieke ruimte	53
Uncertainty Seminars	54
See You in The Hague	57
Hartwig Art Foundation	58
Haagse samenwerkingen	62

De professional

“Kevin heeft mij opgezocht toen hij bij Stroom bezig was met zijn project voor de Hartwig Art Foundation. Wij hebben elkaar leren kennen op de HKU [Hogeschool voor de Kunsten Utrecht] tijdens zijn lessen als gastdocent. Sindsdien sparren we vaak samen over ons werk.” Aan het woord is beeldend kunstenaar Eugenie Boon. Geboren op Curaçao kwam zij naar Nederland om aan de HKU te studeren. Tijdens die studie verhuisde ze naar Den Haag. Kevin Osepa presenteerde bij Stroom zijn nieuwe installatie *Klof: Bario di Spiritu*. Een multimedia-installatie rond de vele (spook) verhalen over de met bomen omzoomde straat op Curaçao waar in 1795 tot slaafgemaakten in opstand kwamen tegen hun Nederlandse onderdrukkers.

“Kevin nodigde me uit om als ‘creative director’ vorm te geven aan een performance-avondprogramma met andere Curaçaose kunstenaars. Hij wilde zijn presentatie bij Stroom uitbreiden en zo de stem van de Curaçaose (kunst) gemeenschap versterken.” Osepa bedacht een avond met performances van Boon en kunstenaars Travis A G Geertruida en Guenn Ramon Gustina. Gemeenschappelijk element in hun werk is de focus op de zichtbare en onzichtbare aspecten van een ‘diasporische’ identiteit zoals die van de Curaçaoënaar. En hoe die identiteit zich verhoudt tot het koloniale verleden én heden. Boon had in de aankleding van de ruimte, de routing en de ontvangst van de gasten een duidelijke inbreng. Met aanpassing van de scenografie van de tentoonstelling, onderdompeling in rood licht werden de bezoekers verwelkomd met punch en Curaçaose hapjes. Een

gastvrij gebaar en tegelijkertijd een ritueel dat onderdeel is van de totaalervaring die zij zo belangrijk vindt en die zij in goed overleg met het team van Stroom realiseerde.

Het werd een succesvolle avond met een zeer gevarieerd publiek en veel nieuwe gezichten. Er waren ook veel bezoekers uit de Caribische gemeenschap. Boon is blij met de ruimte die Stroom aan de Curaçaose (kunst)gemeenschap bood om zich te uiten over dit belangrijke onderwerp. “Het is mooi dat een kunstinstelling een plek is waar mensen van ‘all walks of life’ bij elkaar kunnen komen. In Rotterdam gebeurt dat al veel meer. Dat mis ik een beetje hier in Den Haag: ruimtes die qua tijd en ervaring misschien net even anders zijn dan bij een Nederlandse kunstinstelling. Met een welkomstdrankje zoals in de Cariben gebruikelijk is en na afloop een ‘pastich’i keshi’ zoals we dat op Curaçao doen. Dat maakt dat groepen die normaal niet bij Stroom binnenstappen, zich welkom voelen. Ik hoop dat zij daardoor ook de stap zetten om bij andere kunstinstellingen in Den Haag te gaan kijken.

Bij de avond waren behalve professionele kunstenaars ook andere creatievelingen van Curaçao betrokken, zoals een stylist en een ‘make-up artist’. “Zo werd ook binnen de Curaçaose gemeenschap duidelijk dat de keuze voor een creatief beroep een serieuze en oprechte carrière-optie is.” Ook in de toekomst blijft Boon contact houden met Stroom. De zoektocht die zij afgelopen jaar is gestart naar geschikte atelierruimte voor haar kunstenaarsinitiatief voor de Caribische kunstenaarsgemeenschap in Den Haag krijgt in 2022 een vervolg. Stroom begeleidt haar daarin ook. “Stroom heeft ons als professionals behandeld. Binnen de kunst- en cultuursector is dat voor ons niet vanzelfsprekend. Dat voelt goed.”

Presentatie- programma

*Radicale gastvrijheid
zorgt voor inclusiviteit*

Het presentatieprogramma van Stroom Den Haag heeft tot doel via hedendaagse kunst maatschappelijk relevante onderwerpen te onderzoeken en agenderen. Tegelijkertijd dient het programma zowel op inhoudelijk als praktisch vlak als stimulans voor de Haagse makers en het Haagse kunstklimaat. Vanuit onze expertise signaleren en organiseren we daarbij mogelijke kruisbestuivingen. In 2021 werd het programma gevoed door een aantal programmaliijnen. Om te beginnen het meerjarige, experimentele *Where's the exhibition?*, waaronder *Our House, your Home*, *Reading Residency* en *Antropologie van de Publieke Ruimte*. Deze programmaliijn werd vanwege de pandemie verlengd en heeft ook in 2021 tot bijzondere presentaties en ontmoetingen geleid. De samenwerkingen met *Close Companions* konden – eveneens vanwege de beperkende coronamaatregelen – niet doorgaan. De langlopende programmaliijnen *Uncertainty Seminars* en *See You in The Hague* boden afgelopen jaar ruimte aan een aantal projecten. Daar vloeiden verschillende samenwerkingen uit voort met kunstenaars en initiatieven met een sterk maatschappelijk geëngageerd profiel.

Performance Night Klof: Bario di Spiritu met performance Eugenie Boon (foto: mezadericardo)

In 2021 heeft Stroom ook het initiatief genomen voor een samenwerking met de nieuwe Hartwig Art Foundation. In dit jaar zijn er al twee projecten gepresenteerd. Een derde volgt in 2022. Stroom gaf hierbij opdracht voor de ontwikkeling van nieuw werk en omarmde de kunstenaars extra door ruimte te bieden voor een solotentoonstelling én een verdiepend publieksprogramma.

Met haar presentatieprogramma fungeert Stroom niet alleen als platform, maar zoekt zij tegelijkertijd naar mogelijkheden voor een brede verbinding en verdieping voor de deelnemende kunstenaars en organisaties. In de praktijk vertaalt zich dit naar maatwerk in het ontwikkelen van projecten, samenwerkingsrelaties en een langdurige dialoog die vaak weer voedingsbodem is voor nieuwe initiatieven. Onderdeel van dit netwerk zijn ook samenwerkingsverbanden met andere organisaties zoals Zefir7 of The Hague Contemporary. Die laatste heeft helaas eind 2021 haar werkzaamheden moeten neerleggen. De onderlinge verbondenheid en de zichtbaarheid van het Haagse kunstenveld vraagt onze voortdurende aandacht.

Our House, your Home

Voor *Our House, your Home* (OHyH) nodigt Stroom internationale organisaties uit om tijdelijk de tentoonstellingsruimte over te nemen, om dingen te doen die zij het meest urgent, passend of uitdagend vinden. Onze eerste drie gasten waren: Visual Culture Research Center uit Kiev (UA), left gallery, een digitaal platform uit Berlijn (DE) en Languid Hands uit Londen (GB). Het doel van de programmalijn OHyH was om als organisatie te leren van de ervaringen van partners die in hetzelfde veld, maar in een ander land of andere cultuur werkzaam zijn. Met een gebaar van radicale gastvrijheid beoogde Stroom zich open te stellen als organisatie, presentatieplek en expertisecentrum. Op deze manier gaven we andere perspectieven en stemmen de ruimte, terwijl de gasten en hun praktijk ook als inspiratiebron dienden voor wat Stroom kan zijn. Het resultaat is een aantal experimentele projecten die door hun internationale karakter in de praktijk, en zeker vanwege de pandemie, grillig bleken in de uitvoering. Een vertaalslag maken naar deze nieuwe realiteit vergde veel flexibiliteit bij alle betrokken partijen. Ondanks alle beperkende maatregelen leidde OHyH ook in 2021 tot intensief contact en leerzame ervaringen.

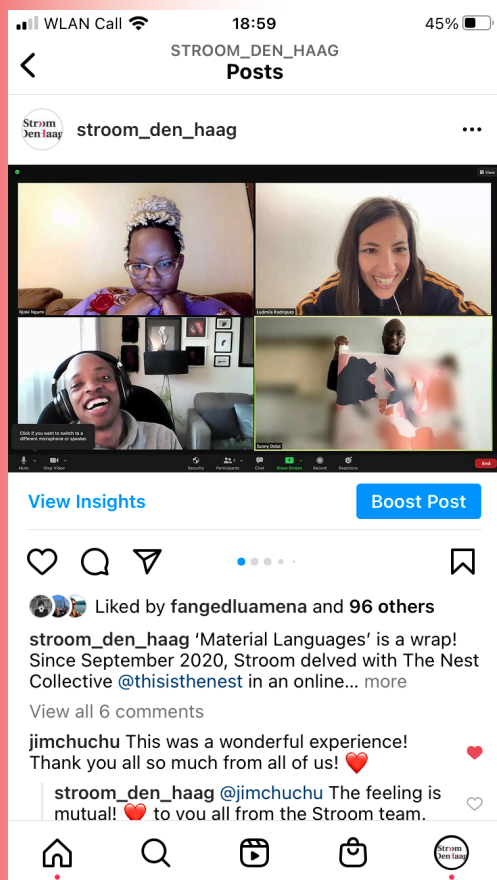
○ **The Nest Collective: Material languages, mei-juni 2021**

The Nest Collective uit Nairobi (KE) was de vierde gast in het OHyH-programma. Dit collectief richt zich op de verkenning van textielgeschiedenissen, de herkomst van materiaal, erfgoed en de toekomst en is onder meer geïnteresseerd in de veel in Kenia gedragen stoffen van Vlisco die in Nederland worden geproduceerd. In hun project *Material Languages* koppelen zij textiel aan uiteenlopende identiteitsvraagstukken,

We really appreciated Ludmila's care in curating people who she thought would be a good fit for us (and they were, 100%!) and we felt really cared for by Stroom's flexibility in shifting, and re-shifting, what the conversation looked like for us all.

*The remote work past year was difficult, and the uncertainty about travelling that took really long to unpack. This was nobody's fault, we were just subject to circumstances.... The process was also not as immersive as both the Nest and Stroom had hoped it would be, because of the online format. There is perhaps no way of avoiding this, but we all had long conversations about how it would have worked out very differently in person:
- The Nest Collective*

Screenshot Instagram

The Nest Collective, *Material Languages* (foto: Jassir Jonis)

onderzoeken zij welke rol het hierin kan spelen en hebben daarbij bijzondere aandacht voor gender en de relatie met LHBTI+-gemeenschappen. Vanuit The Nest Collective onderzochten Sunny Dolat, Dr. Njoki Ngumi en Jim Chuchu ieder binnen hun eigen praktijk hoe dit medium de brug kan zijn tussen je ergens thuis voelen, identiteit, cultuur en design. Daarbij gingen ze op zoek naar nieuwe strategieën om onderwerpen te bespreken als dekolonisatie, duurzaamheid en spiritualiteit. Omdat reizen onmogelijk bleef, is geëxperimenteerd met een hybride vorm van samen werken en onderzoeken. In het verlengde van de verkennende gesprekken die al in 2020 hebben plaatsgevonden, deelden de deelnemers wekelijks hun onderzoeksproces met gastcurator Ludmila Rodrigues. Vier keer nodigde Rodrigues Haagse kunstenaars en de Haagse queer-community daarbij uit als sparringpartner. Daarnaast organiseerden we een publiek programma met onlinepresentaties. De drie deelnemende kunstenaars wisten nieuwe projecten op te zetten en deze – succesvol – uit te werken. Stroom trad bij *Material Languages* op als een verbinder tussen lokale partijen, was tegelijkertijd producent van nieuw ontworpen stoffen en bood met een presentatieplek in haar etalage de mogelijkheid om het project ondanks de sluiting toch publiek toegankelijk te maken. Het project en de uitwisseling werd daarnaast online bijgehouden in een eigen blog en via de communicatiekanalen van Stroom en The Nest Collective publiek gemaakt.

○ **Conflictorium: Elephant in the room, december 2021**

Conflictorium: Museum of Conflict is een bijzonder participatief museum in Ahmedabad (IN) dat alle aspecten van het begrip conflict onderzoekt. De vijf teamleden van dit collectief hebben sinds de oprichting in 2013 thema's geadresseerd als gender, marginalisatie en identiteit. Zij richten zich bij uitstek op jong publiek. Door de pandemie zijn de plannen van Conflictorium veelvuldig herschreven. Eén van de eerste plannen was om een olifant met een begeleider en het Conflictorium-team vanuit India naar Stroom te laten reizen. Een letterlijke uitwerking van de uitdrukking “een olifant in de kamer”. Wat op het eerste gezicht een ludiek concept lijkt is echter een kritiek op de diepgewortelde systemen van uitsluiting die vervlochten zijn in culturele instellingen en internationale samenwerking. Om deze verwijzing te behouden, heeft Conflictorium de titel aangehouden en de invulling aangepast. Centraal in het nieuwe plan staan ook vormen van uitsluiting en de asymmetrische machtsrelaties of omkering hiervan. In dit geval is er gekozen voor een publicatie, inhoudelijk gevoed door Conflictorium en geproduceerd door Stroom in een ‘hoge lonen land’. Doel is een publicatie te realiseren op basis van een ‘closed call’ onder Indiase kunstenaars en kunstcritici en tevens kritiek op de gangbare ‘open calls’, die zich inclusiever voordoen dan zij zijn. In het najaar 2021 is de productie gestart. De publicatie verschijnt in 2022.

Reading Residency

In de afgelopen dertig jaar heeft Stroom een compacte, inhoudelijk indrukwekkende en verrijkende bibliotheek weten te laten groeien. Door de specialisatie en de expertise van de medewerkers fungeert de bibliotheek als kenniscentrum en rijke inspiratiebron voor bezoekers. Uit ervaring weten we dat er bij kunstenaars enorme behoefte bestaat aan tijd en ruimte voor herbronning en onbevangen kennisverwerving. Dat is essentieel voor de ontwikkeling van de kunstenaar en zijn praktijk en vraagt om de nodige rust en ontsnapping aan de 'slow burn'. In het kader van *Where's the Exhibition?* nodigen we jaarlijks kunstenaars met een internationale kunstpraktijk uit voor een *Reading Residency* van een maand in de Stroom-bibliotheek. De twee residencies die in 2021 plaatsvonden, waren al gepland voor 2020, maar zijn doorgeschoven vanwege de internationale reisbeperkingen.

○ **Mladen Miljanovic,** *19 februari t/m 19 maart 2021*

Mladen Miljanovic is een kunstenaar, onderzoeker en professor die woont en werkt in Banja Luka (BA). Miljanovic heeft zich ontwikkeld van legerofficier tot kunstenaar, door een jaardurende performance te voltrekken op de legerbasis na zijn dienstplicht. Onder de naam *I Serve Art* onderneemt hij projecten die militaire kennis vanuit de kunsten op nieuwe manieren tracht te verwerken en verspreiden. Voor zijn *Reading Residency* bij Stroom onderzocht hij de democratisering van kennis onder de titel *From Exclusive to Subversive Knowledge*. Helaas heeft deze residency zich door de reisbeperkingen volledig online voltrokken. Dat bood ook kansen: Mladen heeft als gast bijgedragen aan *Digital Dialogues* (p.21), waarin hij twee dagen lang verschillende Haagse kunstenaars heeft ontmoet.

○ **Meenakshi Thirukode,** *12 oktober t/m 12 november 2021*

Meenakshi Thirukode die in maart 2021 een bijdrage leverde aan de *Uncertainty Seminars* (p.54) woont en werkt in Delhi (IN). Ze is de oprichter van een platform voor radicale studie: School of Instituting Otherwise, een initiatief dat streeft naar meer rechtvaardige, voor iedereen toegankelijke ruimtes en een niet-conventioneel systeem van kunstinstellingen. Tijdens haar residency zijn er met gasten met eenzelfde feministische praktijk een aantal bijeenkomsten georganiseerd, zoals de besloten workshop *Restorative Circle for a Brave Space* (9 november 2021). Deze bijeenkomsten hebben Haagse en andere Nederlandse kunstenaars en organisaties met Meenakshi's gedachtengoed in contact gebracht en andersom. Bovendien heeft zij boeken aan de collectie van Stroom toegevoegd, waaronder publicaties van Panther's Paw Publishing. Deze uitgeverij wordt gerund door Dalit (onaanraakbaren), een groep mensen in India die buiten het kastensysteem staat en wordt gemarginaliseerd.

Presentatie Meenakshi Thirukode

Antropologie van de publieke ruimte

In het kader van *Where's the exhibition?* hadden we ook bijzondere aandacht voor onderzoek naar nieuwe vormen om de publieke ruimte te ontsluiten. Daarnaast heeft de pandemie duidelijk hernieuwde aandacht voor de publieke ruimte gegenereerd. Onder de titel *Antropologie van de publieke ruimte* verkent Stroom nieuwe methoden om je tot deze ruimte te verhouden. Lennard Dost is voor deze tweejarige programmalijn als projectleider aangetrokken. Hij heeft twee programmaonderdelen gerealiseerd: *Staat van Verzorging* en *Walking Seminar Den Haag*.

○ Staat van Verzorging, januari t/m april 2021

Van november 2020 tot en met april 2021 deden kunstenaars Jack Engelbrecht, Koen Kievits, Jakob van Klinken, Mirjam Linschooten en Constanze Schreiber onderzoek naar de inzet van groen in de openbare ruimte. Het idee voor dit onderzoek vloeide voort uit de documentaire die kunstenaar Hans van Houwelingen in 2019 met deze groep – toen nog – kunststudenten maakte over het omgevingskunstwerk *Blauwe Golven* van P. Struycken in Arnhem. Van Houwelingen ziet een parallel tussen de omgang met kunst in de openbare ruimte in het verleden en de omgang met groen nu. Bram Kuypers was bij de conceptontwikkeling van het project *Staat van Verzorging* betrokken. Vanuit Stroom is de Haagse kunstenaar Rachel Bacon als coach en adviseur voor de kunstenaars aan het project gekoppeld. De resultaten van de verschillende deelonderzoeken zijn publiek gemaakt op de website www.staatvanverzorging.nl en verschaffen inzicht in de manier waarop de stad momenteel met groen omgaat.

Postercampagne Staat van Verzorging

Walking Seminar Den Haag: Water in de Stad (foto: Dirk-Jan Visser)

○ Walking Seminar Den Haag, 5 juli 2021

Het tweede programmaonderdeel van *Antropologie van de publieke ruimte* werd op 5 juli gepresenteerd: *Walking Seminar Den Haag*. Gedurende een jaar hebben kunstenaars, wetenschappers en filosofen de stad Den Haag gebruikt als onderzoeksterrein om nieuwe gezichtspunten te ontwikkelen.

Centraal stond de vraag hoe een meerstemmige publieke ruimte eruit kan zien, wat kan je van de ander leren en welke rol kan kunst hierin spelen. Het resultaat is een serie van vier audiotours, die valt te beluisteren op www.walkingseminar.stroom.nl. De podcasts waren telkens onderzoeksmateriaal voor studenten van de Universiteit van Maastricht die er met een reeks essays op reageerden. Ook deze essays zijn toegankelijk op de website. De podcasts zijn samengesteld door erfgoedonderzoeker Christian Ernten en documentair fotograaf Dirk-Jan Visser en zijn uitgevoerd door radiomaker Marten Minkema.

De audiotours bieden wandelaars en luisteraars een doorkijkje naar de stad van de toekomst. Al lopend door Den Haag geven telkens één kunstenaar en één wetenschapper vanuit hun expertise antwoord op de vraag: Hoe ziet onze publieke ruimte er in de toekomst uit?

1. *Water in de stad* met kunstenaar Henriëtte Waal en cultureel-geograaf Clemens Driessen
2. *Metabolisme van de stad* met kunstenaar Anne Geene en milieukundige Roy Remme
3. *Veiligheid van de stad* met kunstenaar Shailoh Philips en filosoof Patricia de Vries
4. *Colonialism in the city* met kunstenaar Michelle Piergoelam en archeoloog Nick Shepherd

Uncertainty Seminars

Uncertainty Seminars is een serie publieksprogramma's, bestaande uit live events, workshops, performances, wandelingen, kunstenaarsbijdragen, screenings en lezingen waarin twijfel wordt omarmd als culturele strategie.

○ **US Shaping Time, 20 maart 2021**

Vanwege de lange lockdown aan het begin van 2021 organiseerden we voor het eerst een volledig online seminar. Het thema van *US Shaping Time* was de ervaring van tijd tijdens een pandemie, waarin dagen en weken heel lang konden voelen. Kunstenaars weten een radicaal andere vorm van tijd uit te beelden. Het live online samenkomen met publiek gaf ruimte om nieuwe vormen van kunst te presenteren: collectief Oddkin bijvoorbeeld speelde een interactief spel over het - door corona versneld - afschaffen van de nertsenfokkerij in Nederland. Ana María Gómez López liet met *Cosmos & Paleontology* een visueel video-essay zien dat het leven van dinosaurussen koppelt aan de mogelijkheid van utopische gemeenschappen in de ruimte. Meenakshi Thirukode sprak vanuit haar woonplaats Delhi over haar praktijk *Instituting Otherwise*. Zij bouwt al een aantal jaar aan alternatieve institutionele structuren met een internationaal bereik. Arjuna Neumann & Denise Ferreira da Silva toonden *Serpent Rain*, een film over een post-humanistische toekomst zonder technologie. Met hun installatie *Radiate* presenteerden Joeri Woudstra & Robbie Barratt tot slot tienduizenden

US: Shaping Time met presentatie Oddkin (foto: Naomi Moonlion)

“Dit is geen videoregistratie van een besloten bijeenkomst zoals we deze het afgelopen jaar vaak hebben gezien, maar een live-uitzending waarbij er al in de voorbereiding is nagedacht over een onlineprogramma en over het thema ‘vormgeven van de toekomst’. Zoals wel vaker het geval is, slaat ook dit thema van het Uncertainty Seminar terug op zichzelf. Is dit de toekomst? Op afstand communiceren met een publiek, dat je niet meer ziet en voelt?”-Frits Dijcks, Uncertainty over de toekomst bij Stream(ing) Den Haag, Jegens & Tevens, 22 maart 2021

iPhone-afbeeldingen van zonsondergangen zodanig dat ze lijken op voorstellingen van het einde van de wereld.

Meenakshi Thirukode was later in het jaar te gast als *Reading Resident*. In de tentoonstellingsruimte van Stroom verzorgde het audio/videoteam van Stefan Bandalac een uitzending die direct op YouTube werd geplaatst. Tijdens het programma keken er zo'n 1200 kijkers live mee, terwijl de video's naderhand 2400 viewers kenden. Dat is een record voor het online Stroom-programma.

US: *Shaping Time* met presentatie Joeri Woudstra en Robbie Barrat (foto: Naomi Moonlion)

○ **US There There, 8 en 9 oktober 2021**

Het thema van deze editie was het begrip 'afstand' in al haar veelvormigheid. Ingegeven door een jaar van online-vergaderingen, het einde van 'fast travel' en massale isolatie vroegen wij kunstenaars, stedenbouwkundigen en wetenschappers om bijdragen waarbij de emotionele, historische of abstracte overbrugging van afstanden centraal stond. Deze *Uncertainty Seminars* was geheel in lijn met het onderwerp deels fysiek en deels online toegankelijk. De wandeling op vrijdag bood plaats aan twintig deelnemers, terwijl het programma op zaterdagmiddag met 35 fysieke bezoekers uitverkocht was.

○ Wandeling in twee delen, 8 oktober 2021

Kunstenaar-onderzoeker Katarina Petrović nam wandelaars mee in een gelaagde vertelling over de locatie en transformaties van Park Sorghvliet, een historische tuin in privébeheer. Haar onderzoek begon in de bibliotheek van Stroom tijdens haar *Reading Residency* in 2020, waar ze kennissystemen ontleedde aan de hand van historische tijdlijnen. Bij iedere verhaallijn (geschiedkundig, speculatief en science fiction) konden bezoekers via een QR-code relevante beelden bekijken op hun eigen telefoon. Het stedenbouwkundig collectief Slutty Urbanism nam de wandelaars vervolgens mee op een tocht door de ‘ingewanden van de macht’. Verhalende geluidsfragmenten die deelnemers op hun mobiel beluisterden en voordrachten en interventies wisselden elkaar af. In alle gevallen lag de focus op de zichtbare en onzichtbare manieren waarop de stad Den Haag een machtscentrum is dat invloed uitoefent op de mensen erin, en ver daarbuiten. De ludieke en speelse benadering was aanleiding voor bijzondere gesprekken, burgerlijke ongehoorzaamheid en een uitwisseling aan nieuwe denkrichtingen tussen kunstenaars en deelnemers.

Introductie *Uncertainty Seminar* (foto: Naomi Moonlion)

○ There, There, 9 oktober 2021

Het zaterdagprogramma *There, There* dat met live publiek plaatsvond in de entreeruimte van Stroom en tegelijkertijd live te volgen was via YouTube gaf een veelzijdige interpretatie van de thema's afstand en twijfel. Tot het aanbod behoorde een korte video van kunstenaarscollectief Open Weather over Do It Yourself-weersvoorspellingen en een presentatie van antropoloog in mediastudies Shannon Mattern over het in kaart brengen van de lockdowns en de afwezigheid van activiteit. Fotograaf en Haags kunstenaar Eline Benjaminsen deed verslag van het project *Footprints in the Valley* dat ze samen met ‘communityleader’ en activist Elias Kimayio in Kenia doet. Zij laten zien hoe vervreemdend, contraproductief en verwoestend de ‘opties’ voor de inheemse bevolking zijn die westerse bedrijven aanbieden om onze ‘carbon footprint’ te compenseren. De video *Deep Down Tidal* van kunstenaar en healer Tabita Rezaire nam het publiek mee in een aantrekkelijke en tegelijkertijd verontrustende collage over de fysieke oorsprong en effecten van het internet, dat risico's draagt om geweld tegen zwarte mensen voort te blijven zetten.

Speciaal voor *US There, There* ontwikkelde theatermaker en kunstenaar Claudio Ritfeld een nieuw werk. *Identification Obligation pt 2* is een experimentele performance en soundscape over de wrijving tussen Ritfeld's Nederlandse identiteit en de witte blik die die identiteit in twijfel trekt. Voor veel van de deelnemers aan de *Uncertainty Seminars* is de opdracht om aan de seminars een bijdrage te leveren een waardevolle stap in hun praktijk. Gedurende de pauzes was voor het online publiek alvast een voorproefje te zien van de video's uit het screeningprogramma *KABK: There, There*. Om de band met het Haagse kunstenveld en de KABK verder aan te halen had Stroom voor het eerst in een ‘open call’ KABK studenten/alumni

Wandeling *US: There, There* o.l.v. Slutty Urbanism (foto: Hani Chladilova)

Wandeling US: *There, There* o.l.v. *Slutty Urbanism*
(foto: Hani Chladilova)

uitgenodigd videowerk in te sturen over het thema afstand. Uiteindelijk zijn er zes video's gescreend die ieder op een heel eigen manier speelden met noties van ruimte, land, lokaliteit, grenzen en afstand.

Aansluitend op *Uncertainty Seminars* én tijdens de MuseumNacht zijn deze video's bij Stroom in huis gepresenteerd (p.63). Dat deze twee programma's in elkaar overliepen, zorgde ervoor dat de verschillende publieksgroepen met elkaar in verbinding werden gebracht. Op 18 december vond in het Filmhuis Den Haag een tweede, uitverkochte screening plaats. Een tweetal geslaagde samenwerkingen met lokale partners waarbij Stroom jonge kunstenaars een groter podium heeft kunnen bieden.

See You in The Hague

Het meerjarenprogramma *See You in The Hague* (SYiTH) is een veelzijdige vertelling over de ambitie en werkelijkheid van Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht. In 2021 is het interdisciplinaire onderzoeks- en onderwijsproject *Visualizing peace* van start gegaan. Parallel hieraan is Stroom als adviseur betrokken bij twee langlopende projecten die zich in verschillende fases bevinden: *UN Youth for Impact – Peace mural* en *Informal Justice Court*.

○ Visualizing Peace

Dit educatieve onderzoeksproject verkent de verbeelding van vrede in de kunst. *Visualizing peace* bestaat uit twee onderdelen: een serie kunstlessen op vijf verschillende scholen van voortgezet onderwijs (VO) verspreid over Den Haag plus een samenwerking met vier individuele Haagse kunstenaars. Stroom ontwikkelde het educatieve programma dat in 2021 en begin 2022 in samenwerking met Kunst Onderwijs Organisatie Den Haag (KOO) wordt georganiseerd en gecoördineerd.

Kunstenaars Ronald Ophuis, Sissel Marie Ton, Peter Rombouts en Roelof Schierbeek onderzoeken ieder vanuit hun eigen werk of het begrip vrede te verbeelden is. Tot een antwoord hoeft dit niet te leiden. Eerder gaat het om het beschrijven van het denkproces dat deze ogenschijnlijk eenvoudige vraag aanzwengelt. De veelheid aan lagen die het concept vrede herbergt, bemoeilijkt behalve het denken over het onderwerp, ook de verbeelding ervan. De individuele zoektocht van deze kunstenaars levert Stroom – net als dat van de leerlingen uit het VO – inzicht in hoe kunst bijdraagt aan de ontwikkeling van ons denken. De resultaten van *Visualizing peace* zullen zomer 2022 worden gepresenteerd.

○ Informal Justice Court

Ieder jaar verdwijnen wereldwijd ongeveer 15 miljoen mensen zonder enige vorm van proces voor korte of langere tijd in de gevangenis. Dat is ook in Nigeria een probleem. In nauwe samenwerking met Nigeriaanse wetenschappers, kunstenaars, theatermakers, Ngo's, advocaten en gevangenen bouwt Stichting Aardschap (Dr. Joost van Onna en kunstenaar Melle Smets) een oefenrechtbank in de

Input voor de vredesmuur op initiatief van UN Youth Impact

Ikovi-gevangenis in Lagos, (NG): de *Informal Justice Court*. Op basis van de verhalen van de deelnemende gevangenen wordt een theaterstuk gemaakt. De eerste opvoering daarvan vindt plaats in de Ikovi-gevangenis. Daarna gaat het stuk op reis om de thematiek van onnodige en langdurige voorlopige hechtenis bij het brede publiek en beleidsmakers onder de aandacht te brengen. Stroom is samen met The Hague Institute for Innovation of Law een van de partners van dit project.

○ Peace mural

UN Youth Impact (UNYI) maakt zich sterk voor het uitdragen van zeventien doelen van de Verenigde Naties (VN). In 2021 gaf UNYI opdracht aan Karski&Beyond voor een muurschildering waarin zij de thema's verbeeldde die Haagse jongeren graag op de agenda zien bij de VN. Stroom-projectleider Anneleen de Jong heeft UNYI geadviseerd bij het uitzetten en begeleiden van de opdracht.

Samenwerking Hartwig Art Foundation

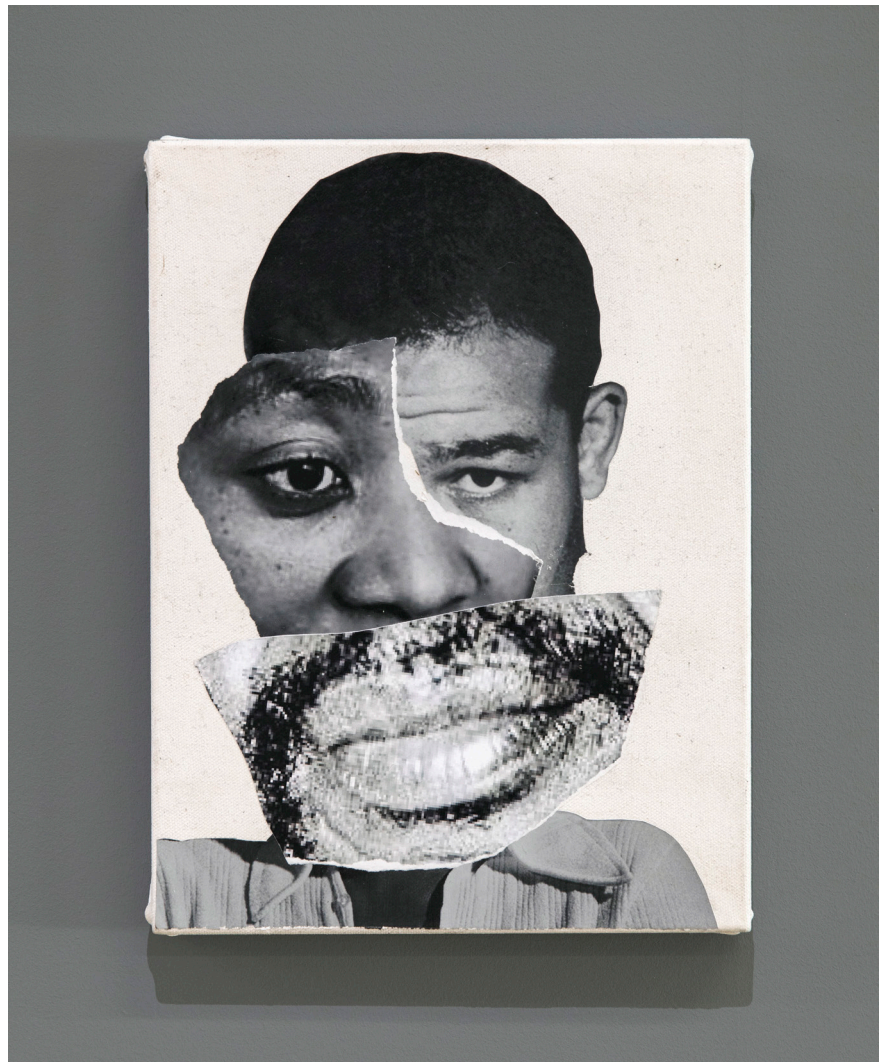
Special Project 2020/2021 is de naam van een omvangrijk initiatief van de Hartwig Art Production | Collection Fund dat deel uitmaakt van de Hartwig Art Foundation. In 2020-2021 wil dit fonds voor de Rijkscollectie kunst van vijftien hedendaagse kunstenaars aankopen van wie het werk actueel is voor de Nederlandse samenleving. Een van de doelen van de stichting is om op deze manier bij te dragen aan een grotere diversiteit van de Rijkscollectie. De kandidaten werden gekozen door een selectiecommissie met bijzondere aandacht voor alumni van postacademische instellingen in Nederland. *Special Project 2020-2021* faciliteert de productie van nieuw werk, begeleid door vijf jonge curatoren, en verschillende kunstinstellingen werden als partners betrokken voor het ontwikkelen van een presentatie. Het gaat om de eerste editie van dit ambitieuze samenwerkingsproject en dient voor Stroom als pilot om samenwerkingen met particuliere partijen te onderzoeken. Behalve Stroom deden aan dit project ook mee: Casco Art Institute: Working for the Commons (Utrecht), Kunstinstituut Melly (Rotterdam), Vleeshal (Middelburg) en Oude Kerk (Amsterdam). Stroom is als gastinstelling voor de kunstenaars Anna Dasović, Neo Matloga en Kevin Osepa geselecteerd. Als enige instelling koos Stroom ervoor alle drie de kunstenaars een solopresentatie aan te bieden en te voorzien van een openbaar programma om de verbinding met het lokale kunstenveld te bevorderen. In 2021 werden twee presentaties gerealiseerd en in 2022 gaan we het project van Anna Dasović tonen.

Neo Matloga, opening *my hero is always next to me*

Neo Matloga, opening *my hero is always next to me*

Neo Matloga, *my hero is always next to me*
(foto: Franz Mueller Schmidt, courtesy Hartwig Art Foundation)

o **Neo Matloga – my hero is always next to me,** *4 september t/m 3 oktober 2021*

De Zuid-Afrikaanse kunstenaar Neo Matloga is bekend van zijn monochrome collages van voornamelijk zwarte mensen. De vervormde, oenschijnlijk willekeurig samengestelde gezichten vallen op in die Nederlandse context, waarin het witte gezicht nog altijd de norm is. De nadruk op identiteit maakt het werk van Matloga inherent politiek. Bij Stroom presenteerde hij nieuw werk voor de Rijkscollectie bestaande uit één groot canvas met twaalf afgebakende collageportretten en een reeks opvallende portretcollages die hij in aanloop daarvan produceerde. Omdat deze nieuwe reeks in formaat een contrast vormde met zijn eerdere grotere schilderijen vroeg de presentatie een specifieke inrichting van de ruimte. De vrijheid en ruimte die de kunstenaar kreeg om een nieuwe stap in zijn werk te maken, zijn door hem zeer gewaardeerd. Door het publiek en in de media is met enthousiasme op de tentoonstelling gereageerd.

PRESENTATIEPROGRAMMA

Kevin Osepa, *Klof: Bario di Spiritu* (foto: Franz Mueller Schmidt, courtesy Hartwig Art Foundation)

Performance Night *Klof: Bario di Spiritu* met performance Travis Geertruida (foto: mezadericardo)

○ **Kevin Osepa – Klof: Bario di Spiritu,**
16 oktober t/m 5 december 2021

Onder de titel *Klof: Bario di Spiritu* toonde fotograaf en beeldend kunstenaar Kevin Osepa een bijzondere installatie met video's, licht en een soundscape. Kern van deze installatie is een met bomen omzoomde straat (*Klof*) op Curaçao waarover veel spookverhalen de ronde doen. *Klof* is de plek waar in 1795 tot slaafgemaakten in opstand kwamen en een bloedige strijd voerden met hun Nederlandse onderdrukkers. Osepa's tentoonstelling werd begeleid door verhalen over *Klof* van Layo de Palm, een Curaçaose antropoloog. Met tentoonstellingsteksten in zowel het Nederlands, Engels als Papiaments was deze expositie gericht op het expliciet aanspreken van een Antilliaans publiek.

Performance Night *Klof: Bario di Spiritu* met performance Guenn Ramon Gustina (foto: mezadericardo)

De makers (foto: mezadericardo)

○ **Klof Performance Night, 26 november 2021**

Stroom heeft rond de tentoonstelling van Kevin Osepa een performanceprogramma georganiseerd, waarin drie Haagse kunstenaars, afkomstig uit Curaçao, ruimte kregen voor het ontwikkelen van nieuw werk. Eugenie Boon toonde *Pega Saya i e Spiritu nan ku a forme*; een 'spoken word-' en dansperformance vanuit het alter ego Pega Saya. De vier dansers stelden elk een andere invloed op Curaçao voor: Nederlands, Amerikaans, Zuid-Amerikaans en West-Afrikaans. Travis A G Geertruida presenteerde de performance *Luna Nobo*, waarin telkens één persoon uit het publiek werd uitgenodigd om een ritueel van vernieuwing te ondergaan rondom de sculptuur de *Ofrenda*, een offer aan de zee en de voorouders. Guenn Ramon Gustina maakte voor het eerst werk binnen een kunstinstituut. Door zijn sculpturale installatie en performance *No bin buska, (unda ba hañami)* kregen bezoekers delen van Stroom te zien die normaliter afgesloten zijn voor het publiek.

Met het performanceprogramma heeft Stroom een jong en voor Stroom nieuw publiek uit heel Nederland weten aan te trekken en was de avond met 160 enthousiaste bezoekers vlak voor de lockdown, een groot succes. Het programma heeft bovendien onze relatie met de drie kunstenaars verdiept. Zo gaat Eugenie Boon ondersteund door onze atelierconsulent in 2022 een nieuwe project- en atelierruimte opzetten voor de Antilliaanse kunstenaarsgemeenschap van Den Haag.

"Reflecting on developing his exhibition Osepa relays: 'for me Stroom was a place that I wanted to enchant, to really bring what it feels like growing up on Curaçao into the space here in this context.' [...] In entering the galleries at Stroom the viewer immerses into a space of film, sound and light...." - Alyxandra Westwood, Kevin Osepa - *Klof: Bario di Spiritu*, Metropolis M, 10 december 2021

Haagse samenwerkingen

Stroom deed in 2021 weer mee aan verschillende culturele initiatieven in Den Haag, waaronder het The Hague Contemporary Art Weekend, het UIT Festival en de MuseumNacht Den Haag. Ook de samenwerking met Zefir7/ BNO Kring Den Haag werd voortgezet. Daarnaast boden wij in 2021 huisvesting aan The Hague Contemporary en ondersteuning aan de Piket Kunstprijsen.

Museumnacht Den Haag, filmscreening KABK: *There, There* (foto: Naomi Moonlion)

o Zefir7/BNO Kring Den Haag

Stroom biedt acht keer per jaar onderdak aan het ontwerperscafé Zefir7 met lezingen over nieuwe praktijken binnen het vak van grafisch ontwerper. De avonden worden doorgaans erg goed bezocht, vooral door studenten van de kunstacademie(s) en jonge ontwerpers. Net als de avonden zelf, is geen enkele uitnodiging hetzelfde. Telkens krijgt een andere ontwerper hier een uitnodiging voor. Door de lockdowns zijn er in 2021 vijf in plaats van de gebruikelijke acht avonden gerealiseerd, waarvan drie online en twee live. Traditiegetrouw presenteert een selectie van jonge alumni hun afstudeerprojecten tijdens de editie *New Signatures* in september. Om meer ruimte te hebben voor geplaccerde gasten vond deze editie bij The Grey Space in the Middle plaats.

16 februari 2021,	online	<i>New Signatures 2020</i>
16 maart 2021,	online	<i>Type on Tuesday</i>
20 april 2021,	online	<i>Cool Coding</i>
21 september 2021,	live	bij The Grey Space, <i>New Signatures 2021</i> (65 bezoekers)
21 oktober 2021,	live	bij Stroom, <i>Craft in Motion</i> (100 bezoekers)

Museumnacht Den Haag, filmscreening KABK: *There, There* (foto: Naomi Moonlion)

○ **The Hague Contemporary Art Weekend, 8 t/m 11 juli 2021**

Stroom ondersteunde in 2021 wederom de 'backoffice' van The Hague Contemporary (THC). Tijdens het THC Art Weekend konden bezoekers bij Stroom de multimediale installatie *Matters, Acts* van Yeong Sung bewonderen, of erop uit trekken met een van de net opgeleverde *Walking Seminar Den Haag*-podcasts, samengesteld door Dirk-Jan Visser en Christian Ernsten. Door deel te nemen aan het THC Art Weekend werkte Stroom samen met collega-instellingen in Den Haag en trok het ook extra bezoekers.

○ **UIT Festival, 3 t/m 5 september 2021**

Stroom was voor bezoekers van het jaarlijkse UIT Festival alle dagen te bezoeken voor de *OpZicht*-presentatie *We'll have time for that later* van de Haagse kunstenaar Verena Hahn. Op zaterdagmiddag 4 september openden we bovendien een nieuwe tentoonstelling met werk van de Zuid-Afrikaanse kunstenaar Neo Matloga, getiteld *my hero is always next to me*.

○ **MuseumNacht Den Haag, 9 oktober 2021**

Speciaal voor MuseumNacht Den Haag zond Stroom een oproep uit voor studenten en alumni van de KABK om videowerk in te zenden rond het thema 'afstand' (*Uncertainty Seminars: There, There*). Met zes uiteenlopende films van kunstenaars Natalia Sliwinska, Sophie Czich, Cristina Lavosi, Petra Eros, Hattie Wade en Vera Yijun Zhou stelden we een programma samen. Deze selectie *KABK: There, There* werd door met name jonge bezoekers met aandacht bekeken tijdens de *Uncertainty Seminars* en de aansluitende MuseumNacht: een drukbezochte avond met meer dan 140 gasten.

Bibliotheek

<i>Case Study: De vrije ruimte</i>	66
Digitalisering	69
Activiteiten	69

De vrije ruimte

“Ik ben heel blij om aan te kondigen dat ik ben uitgenodigd voor een Reading Residency bij @stroom_den_haag. Het is een droom die uitkomt - de kans krijgen om zoveel tijd in de bibliotheek door te brengen en tegelijkertijd volledig professioneel ondersteund te worden.” Dit bericht postte kunstenaar-onderzoeker Katarina Petrović op 24 juni 2019 op haar Instagram-account. Een maand lang was zij elke dag in onze bibliotheek te vinden. In 2021, twee jaar later nodigde Stroom haar uit om een bijdrage te leveren aan de *Uncertainty Seminars* met als centraal thema het begrip afstand. Haar eerdere onderzoek werkte Petrović uit tot een wandeling in Park Sorghvliet, een historische tuin in privébeheer. Op vrijdagochtend 8 oktober doorkruiste zij met zo'n twintig wandelaars de verschillende tijden en transformaties van het park. Daar doorheen weefde zij vertellingen over de wetenschap en technologie van het meten van tijd en afstand door de eeuwen heen én over literaire werken en sciencefiction. Bij iedere verhaallijn (geschiedkundig, speculatief en science fiction) konden wandelaars via een QR-code relevante beelden bekijken op hun eigen telefoon.

Zonder de *Reading Residency* was deze gelaagde wandeling niet ontstaan. In de bibliotheek van Stroom deed Petrović daarvoor een belangrijke ontdekking. Als kunstenaar en onderzoeker opereert zij op de grens van kunst, natuur- en geesteswetenschappen. Gefascineerd door de manier waarop kennis wordt gecategoriseerd, ontdekte zij in de bibliotheek van Stroom een nieuwe vorm van ordenen waarbij de natuurlijke wereld het uitgangspunt is en niet een concept of woord zoals dat gebruikelijk is bij bibliotheken en andere (wetenschappelijke) ordeningen van kennis. De tuin als ruimtelijke vertaler van een kennissysteem was voor haar niet alleen een eyeopener, maar ook een verrijking van haar praktijk.

“Ik voel me gelukkig, trots en verplicht om een initiatief als de Reading Residencies te promoten en uit te dragen”, schreef Petrović eveneens op haar Instagram-account. “Vooral in de kunstensector, waar van ons wordt verwacht dat we onmogelijke rollen spelen, is dat hard nodig. Wees creatief en vul formulieren in, wees een producer en denk na over wat je doet. Schrijf je persteksten, je artist statement, je bio en je volgende sollicitatie en organiseer tegelijkertijd tentoonstellingsvervoer [...]. Breng wat quality time door in je studio, maar breek daar ook uit om naar je werk te gaan (daarmee betaal je je studiohuur). Het lijkt alsof we niet één of twee banen doen, maar nog zoveel meer. En dus is het cruciaal dat we tot rust komen, tot rust komen en een boek lezen. Veel boeken. Zoveel boeken als we kunnen.”

Met de *Reading Residencies* voorziet Stroom in de behoefte van kunstenaars om open en ongehinderd onderzoek te kunnen doen zonder enig vooraf bepaald doel of eis aan de uitkomst. Zo'n periode van herbronning en onbevangen kennisverwerving is essentieel voor een gezonde kunstpraktijk. Met haar specialistische collectie en de expertise van de bibliothecaris is de bibliotheek van Stroom hiervoor dé aangewezen plek. Daar komen niet alleen nieuwe ideeën en werken uit voort, maar ook activiteiten die voor een breder publiek interessant en relevant zijn.

Bibliotheek

Dynamische ordening als gids

Stroom Den Haag heeft afgelopen dertig jaar een bibliotheek opgebouwd die uniek is in samenstelling en ordening. De focus ligt op (inter)nationale kunst en kunstenaars, kunst in de publieke ruimte en de stad Den Haag in al haar facetten. Daarnaast bieden we documentatie rond langlopende projecten van Stroom, over culturele benaderingen van de stad en over andere maatschappelijke ontwikkelingen en de rol van kunst daarin. De bibliotheek is een associatieve en dynamische denkruimte waarin onvoorziene verbanden kunnen ontstaan. De bijzondere collectie ordenen we thematisch en in wisselwerking met zowel onze eigen programmering als veranderingen in stad en maatschappij. Deze voortdurende dialoog kan aanleiding zijn om de publicaties opnieuw te groeperen. Door aan deze expertise een persoonlijke aanpak te koppelen en bovendien vraaggerichte service te bieden, brengt de bibliotheek van Stroom bezoekers regelmatig tot nieuwe inzichten. Met name studenten van academies en universiteiten, kunstenaars en curatoren raadplegen dit kenniscentrum, maar bijvoorbeeld ook voorbijgangers die de etalage hebben gezien, of mensen met gerichte interesse in onze tentoonstellingen en projecten.

Bibliotheeksessie Kim David Bots

Digitalisering

Stroom heeft de ambitie de collectie van de bibliotheek door middel van een website voor een breder publiek toegankelijk te maken. Daarom is het afgelopen jaar onderzoek gedaan naar een verdere digitalisering van de catalogus. Daarbij hebben we een beroep gedaan op de expertise van verschillende partners (DEN: kennisinstituut cultuur en digitalisering, mediatheek WdKA en bibliotheek Rietveld Academie). Het onderzoek heeft de basis gelegd voor de ontwikkeling van een plan voor de digitalisering van de bibliotheek. Naast de technische en formele eisen, werd ook onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om de unieke kwaliteit van de bibliotheek te onderhouden en de kennis en rijkdom van de collectie daadwerkelijk te ontsluiten voor de bezoekers. Hieruit is een aantal voorstellen ontstaan, zoals het aanbieden van thematische selecties uit de collectie ('curated pages') die de verschillende publicaties met elkaar in verband brengen. Doel is een visueel aantrekkelijke, goed navigeerbare en informatieve site met ruimte voor interactief contact met het publiek. Na dit vooronderzoek starten we in 2022 met een deel van de uitvoering.

Activiteiten

In 2021 hebben we opnieuw onze ruimte en collectie mogen bieden aan de *Reading Residents* (p.52). Daarnaast hebben we ook *Bibliotheek Sessies* georganiseerd. Deze kleinschalige bijeenkomsten rond een aantal inspirerende publicaties die de hoofdgast zelf meebracht, geven verdieping aan de beroepspraktijk van met name Haagse kunstenaars. In oktober was kunstenaar Kim David Bots te gast. In december hebben we al de voorbereiding in gang gezet voor de sessie van kunstenaar Minsook Kang die in februari 2022 gaat plaatsvinden.

Steeds vaker brengen groepen (academie)studenten een bezoek aan de Stroom-bibliotheek, soms met een speciale onderzoeksopdracht. Zo hebben we dit jaar masterstudenten Social Design van de Design Academy Eindhoven ontvangen voor een onderzoek naar 'water in de stad'. Voortbordurend op een van de audiotours van het project *Walking Seminar Den Haag* (p.53) van hun docent Henriette Waal is tijdens dit bezoek een koppeling gemaakt met andere expertisevelden van Stroom, in dit geval kunst in de publieke ruimte, educatie en de bibliotheekcollectie zelf.

Presentatie in de Stroom bibliotheek

"Die subjectieve kwaliteit van de bibliotheek is 'schoon.'" - Vaast Colson (BE), kunstenaar

Publiek en bereik

Communicatie	72
Publieksbereik	74
Educatie	77
Stroom online	78
Stroom in de pers	79

Publiek en bereik

Translokaal en meerstemmig

Communicatie

De organisatie van Stroom Den Haag kent een driedelig functieprofiel en takengebied. Wij zijn zowel een sectorinstelling voor het Haagse kunstenveld, als een expertisecentrum voor kunst in de publieke ruimte én een presentatie-instelling voor beeldende kunst met een agenderend programma. Alle functies en taakgebieden zijn met elkaar verbonden in onze overtuiging dat beeldende kunst een maatschappelijke rol heeft. Vanuit de verbeelding leveren wij een cruciale bijdrage aan een andere blik op de (stedelijke) samenleving en het tijdsgewricht waarin wij leven. Ook in 2021 bleef Stroom een zo breed mogelijk publiek – van jong tot oud, lokaal en (inter)nationaal, binnen- en buiten het kunstenveld – in aanraking brengen met vooruitstrevende, hedendaagse kunst. Onze uiteenlopende functiegebieden en taken brengen ons bovendien een grote rijkdom aan stakeholders, deelnemers, partners en publieksgroepen. Hiermee houden wij rekening bij het ontwikkelen en uitzetten van onze communicatiestrategie, waardoor we vaak specifieke doelgroepen bereiken en nieuwe verbindingen kunnen leggen. Op deze manier weet Stroom de verschillende rollen en taken die de organisatie uitvoert in een vanzelfsprekende symbiose met elkaar te combineren. In het verlengde hiervan verliep onze communicatie in de tweede helft van 2021 steeds meer via de twee nieuwe beleidslijnen van het meerjarenbeleidplan dat dit jaar van start ging: *voor de makers en voor de stad*. Naast de bestaande aanpak zette Stroom het afgelopen jaar versterkt in op twee nieuwe doelstellingen: translokaal werken en diversiteit & inclusie. In de praktijk betekent deze manier van werken extra tijd en energie om het Haagse kunstenveld in verbinding te brengen met het (inter)nationale. Op gebied van diversiteit & inclusie werden in het najaar verschillende experimenten georganiseerd, zowel vanuit het programma als vanuit communicatie. Hiermee onderzoekt Stroom de mogelijkheden om publieksbereik- en beleving te verbeteren.

Regiekamer tijdens live streaming van *US: Shaping Time* (foto: Naomi Moonlion)

Publieksbereik

Ook in 2021 had de coronapandemie een grote impact op het beoogde programma en de bezoekersaantallen van Stroom. Desondanks zijn we tevreden met de aandacht voor onze activiteiten afgelopen jaar. Door een communicatiestrategie waarbij niet alleen 'zenden' en 'informereren' van belang is maar ook 'delen' en 'betrekken' verkregen we een intrinsieke belangstelling voor ons programma en bouwden we betekenisvolle relaties op.

Met de website Buitenkunst Den Haag (www.bkdh.nl) hebben we zeer succesvol inwoners en belangstellenden voor kunst in de publieke ruimte weten te activeren. De website toont op een toegankelijke manier wat de betekenis van kunst is in ons dagelijks leven en op de inrichting van de stad. Met de *Reading Residencies*, *Our House, your Home*, de *Invest Week* en de programmalijn *See You in The Hague* organiseerden we, met verschillende partners, activiteiten die nadrukkelijk aansluiten bij het internationale culturele profiel van Den Haag.

Er waren ook evenementen waarbij we onze kanalen afstemden op kleinere, specifieke groepen, bijvoorbeeld de *Uncertainty Seminars*, bijeenkomsten die bij uitstek veel jonge mensen trekken. Succesvol was eind november de aanwezigheid van veel jong, multicultureel publiek tijdens de performanceavond van *Klof*, de installatie van Kevin Osepa over de Afro-Caribische identiteit in een postkoloniale wereld. Het zijn deze verhalen die Stroom wil laten horen om bruggen te slaan tussen mensen met verschillende achtergronden en perspectieven.

Om de beoogde doelgroepen te bereiken, gebruikt Stroom verschillende kanalen voor de informatievoorziening. Onderdeel hiervan is een maandelijkse nieuwsbrief naar onze relaties. Het relatiebestand bestaat momenteel uit meer dan 5.600 contacten, waarvan 4.100 via de nieuwsbrief op de hoogte blijven van onze activiteiten. Daarnaast beheert Stroom ook een aantal (online) platforms die zich lenen voor een groot en algemeen publieksbereik. Door verschillende sites en social kanalen optimaal te benutten bereikten we in 2021 ongeveer 175.000 online volgers.

○ Netwerk en partners

Stroom is ervaren in het aangaan van inhoudelijke, productieve samenwerkingsverbanden zowel binnen als buiten de culturele sector om zo de relatie tussen hedendaagse kunst en burgers te versterken. We hechten er belang aan om bij zoveel mogelijk projecten culturele en maatschappelijke partners te betrekken, zoals in het afgelopen jaar de Hartwig Art Foundation (p.58), de Koninklijke Bibliotheek (zie p.23) en de Stichting Ogen en Oren tekort (zie p.39).

Het afgelopen jaar bleek opnieuw het belang en de breedte van ons culturele netwerk. Of het nu gaat om de 'nationale belangen' waarmee Stroom samen met culturele collega's optrekt in De Zaak NU, of om het delen van activiteiten tijdens lokale evenementen zoals MuseumNacht, het UITFestival, HOOGTIJ, of om samenwerking met lokale partners zoals het Kunstmuseum, de KABK, The Hague Contemporary of het Filmhuis Den Haag: al deze samenwerkingen vergroten ons draagvlak en dragen bij aan onze doelstellingen.

Voor de educatieve programma's werkt Stroom behalve met de KABK ook nauw samen met Cultuurschakel. Daar bemiddelen we Haagse kunstenaars bijvoorbeeld in het kader van Kunstenaars in de Klas (KiK). Het in 2021 afgeronde project *Walking Seminar Den Haag* krijgt in 2022 een vervolg met twee aanvullende samenwerkingen met het hoger onderwijs. Dat betreft een onderzoeksproject over water in de stad in samenwerking met de master Social Design van de Design Academy Eindhoven en een tweede onderzoek met de master Arts, Media en Culture van de Universiteit Maastricht over de toegankelijkheid van de publieke ruimte. Daarnaast wordt Stroom regelmatig bezocht door verschillende academies uit het hele land in verband met specifieke tentoonstellingen, projecten of de bibliotheek. De internationale programmering van Stroom zorgt telkens opnieuw voor een uitbreiding van ons internationale netwerk. Ook in 2021 heeft Stroom een aantal delegaties uit het buitenland mogen ontvangen, waaronder een gezelschap uit Estland.

○ Locatie

Naast de communicatie maakte Stroom in 2021 steeds vaker gebruik van de eigen locatie om ruimte te bieden aan samenwerkingen met partners uit ons netwerk en het Haagse kunstenveld. Tijdens de jaarwisseling 2021/2022 heeft de entree ruimte een metamorfose ondergaan. De vernieuwing van het interieur door het Haagse ontwerpbureau KEEN kwam voort uit het streven om vanaf 2022 meer ruimte te bieden aan een gevarieerd publieksprogramma met lezingen en presentaties.

Bezoek delegatie CCA Estland aan Stroom Den Haag

Presentatie US: *Shaping Time* (foto: Naomi Moonlion)

Wandeling US: *There, There* (foto: Hani Chladilova)

PUBLIEK EN BEREIK

De boekwinkel van Stroom

Lara Schnitger, Suffragette City voorafgaand aan de onthulling van *This princess saves herself* (foto: Mylène Siegers)

○ Flexruimte

Om Haagse kunstenaars, kunstcollectieven en kunststudenten ruimte te bieden om samen te werken, kleine presentaties te organiseren en gesprekken aan te gaan, beschikt Stroom over een flexruimte gekoppeld aan de entreerimte. Door de voortdurende pandemie hebben in 2021 slechts enkele organisaties, zoals The Hague Contemporary en de Queer Craft Circle daarvan gebruik kunnen maken.

○ Boekwinkel

Om de kennis en expertise van Stroom ook buitenshuis te delen, runnen we in de entreerimte een boekwinkel met een bijzonder assortiment. Ons aanbod sluit nauw aan bij de thema's van onze tentoonstellingen en activiteiten en bij urgente maatschappelijke vraagstukken. Daarnaast verkopen we veel publicaties van en over Haagse kunstenaars. Tussen bibliotheek en boekwinkel is er sprake van kruisbestuiving. Over en weer inspireren, verbinden en versterken deze elkaar waardoor we onze kennis nog beter met het publiek kunnen delen. Afgelopen jaar werd de boekwinkel tussen de lockdowns door goed bezocht.

Bezoek studenten Design Academie Eindhoven

Educatie

Stroom is er vanuit kennis en ervaring van overtuigd dat creativiteit en het plezier van de verbeelding leiden tot een groter zelfbewustzijn en zelfstandigheid bij jonge mensen. Daarom hebben we voor het primair en voortgezet onderwijs modulaire lespakketten ontwikkeld als bijdrage aan de doorlopende leerlijn *Cultuuronderwijs op zijn Haags* (COH). Vanwege de pandemie vonden de drie modules (*De Beeldengalerij*, *Achter de schermen* en *Kunstenaars in de Klas* (KiK)) die we via onze vaste partner Cultuurschakel aanbieden, dit jaar nauwelijks aftrek.

Hoewel de meeste Haagse scholen cultuuronderwijs hoog in het vaandel hebben staan, stond 2021 vooral in het teken van lesstof inhalen en de leerachterstanden proberen te beperken. Met als gevolg dat de lessen culturele en kunstzinnige vorming veelal werden uitgesteld of kwamen te vervallen. Wel hebben we tijdens de Kinderboekenweek verschillende Haagse kunstenaars kunnen koppelen aan basisscholen voor inspiratielessen over hun kunstenaarspraktijk. Naar aanleiding van het thema van die week 'Worden wat je Wil' lieten zij kinderen zien dat je behalve dokter of brandweerman óók kunt kiezen om kunstenaar (modeontwerper, gamedesigner of architect) te worden.

Begin 2022 evalueren we het lesaanbod met Cultuurschakel en is er kans voor de ontwikkeling van nieuwe modules. Dan halen we ook de waardevolle band weer aan met een aantal scholen uit het voortgezet onderwijs (Maris College Belgisch Park, Veurs Lyceum en IMC Weekendschool).

Stroom online

Stroom beheert drie websites: www.stroom.nl, www.haagsekunstenars.nl / www.thehagueartists.nl en sinds juni dit jaar ook de website www.bkdh.nl. Daarnaast zijn er voor een aantal projecten aparte websites gebouwd die binnen het Stroom-domein worden gehost. Daarbij gaat het om www.uncertainty.stroom.nl voor de *Uncertainty Seminars*, www.material-languages.stroom.nl voor The Nest Collective en www.walkingseminar.stroom.nl voor *Walking Seminar Den Haag*.

De drie websites die Stroom beheert, werden in 2021 in totaal ruim 155.000 keer bezocht. De website www.stroom.nl zelf is in 2021 minder vaak geraadpleegd dan in het eerste coronajaar 2020. Er waren ruim 114.000 sessies (tegenover 158.000 in 2020), waarvan 20% via de Google Ads Grant advertenties tot stand kwamen (tegenover 35% in 2020). Ook de www.haagsekunstenars.nl zag een flinke daling in de bezoekerijfers met 26.000 tegenover ruim 44.000 in 2021. De website www.bkdh.nl trok ruim 2.600 bezoekers in de eerste zes maanden. Erg verheugd waren we over de bezoekerijfers van walkingseminar die met 1800 'visitors' in de eerste maand sterk van start ging.

Op social media zijn we vooral actief op Facebook en Instagram en daarnaast (of in combinatie) gebruiken we Vimeo en YouTube om eigen filmmateriaal uit te zetten en activiteiten te 'live streamen'. Voor meer zakelijke mededelingen gebruiken we Linked-In. In verband met de pandemie vonden er in 2021 twee 'live streams' van onze *Uncertainty Seminars* plaats, namelijk *US: Shaping Time* in maart en *US: There, There* in oktober. Verder hebben we ook de zoom-lezingen/presentaties van de drie leden van The Nest Collective online gezet; was er een filmverslag gemaakt door de gemeente Den Haag van de 'kick-off' van de website *Buitenkunst Den Haag* en zetten we een intrigerende 'teaser' uit voor de *Performance Night: Klof: Bario di Spiritu*.

In 2021 hebben we (net als in 2020) op social media extra veel aandacht besteed aan Haagse kunstenaars door berichten van de website www.haagsekunstenars.nl extra uit te lichten. Populair waren de *Nieuwe OOGst*-posts over de nieuw ingeschreven kunstenaars in de Stroom-database en de berichten over personeelwisselingen, zoals het afscheid van Jane Huldman en de komst van het nieuwe tweekoppige Stroom-directieteam.

Website Buitenkunst Den Haag

Website Haagse kunstenaars

Ruim
155.000
bezoeken
op drie websites

Meer dan
5.600
contacten

11.400
volgers op Facebook

7.500
volgers op Instagram

70

keer in de pers

Stroom in de pers

Door de pandemie gingen vorig jaar weliswaar veel tentoonstellingen en activiteiten niet door, of werden uitgesteld, maar kunst op straat blijft echter altijd bereikbaar voor iedereen. Dat is terug te zien in de persaandacht voor buitenkunst. Meer dan de helft van de publicaties zijn afgelopen jaar gewijd aan kunst in de openbare ruimte, zoals *De Beeldengalerij* (o.a. een paginagroot artikel in de Volkskrant over het nieuwe beeld van Lara Schnitger), de nieuwe website *Buitenkunst Den Haag* (veel interesse vanuit vooral de lokale media) en diverse andere buitenprojecten, waaronder *Walking Seminar Den Haag* en het *Hemels Gewelf* van James Turrell. Daarnaast kregen ook het bericht over de nieuwe, tweekoppige directie van Stroom en het nieuws over het afscheid van Stroom-coryfee Jane Huldman ruime aandacht in de media. Verder verscheen er een uitgebreid artikel over de tentoonstelling *Klof: Bario di Spiritu* van Kevin Osepa in Metropolis M en plaatste Jegens & Tevens een 'embedded' verslag van *Uncertainty Seminars: Shaping Time*.

o Januari

Beelden Buiten: de Ling Zhi Helicopters
van Huang Yong Ping
Tableau Magazine
Marjolein Sponselee

Landart Kijkduin Den Haag
BinnensteBuiten: KRO-NCRV TV (NPO2)
Nathalie Maciesza en Renee Schuiten-
Kniepstra
6 januari

Den Haag krijgt een slavernijmonument
AD/Haagsche Courant
7 januari

Den Haag krijgt slavernijmonument
De Posthoorn
13 januari

o Februari

Van reuzenvos tot witbrood: op straat is
wél nog nieuwe kunst te zien
Museumtijdschrift
Marjolein Geraedts
17 februari

Kunst in onze Openbare Ruimte
(interview met Vincent de Boer)
Rond de Haven # 0 | Bewonersorganisatie
Havenkwartier (Scheveningen)
Paulien Bakker
22 februari

o Maart

US: Shaping Time: Uncertainty over de
toekomst bij Stream(ing) Den Haag
Jegens & Tevens
Frits Dijcks
22 maart

○ April

Vrees voor verkoop ateliers Clingendael
Den Haag Centraal
Jeroen van Raalte
1 april

Wandelende beelden
in de Haagse binnenstad
Museumtijdschrift
Maaïke Abma
1 april

De Staat van Verzorging: Kunstenaars
onderzoeken inzet van groen in de stad
Den Haag Centraal
George Vermij
8 april

Capturing Corona: Senna in de stille stad
NRC Handelsblad
Rianne van Dijck
25 april

Landré en Mulder nieuwe directie
van Stroom Den Haag
Dagblad 070
26 april

Stroom Den Haag appoints
two-headed management
Paudal.com
Oliver Hamilton
26 april

Nieuwe directie Stroom Den Haag
Metropolis M
26 april

Stroom Den Haag benoemt
tweekoppige leiding
NRC Handelsblad
26 april

Nieuwe leiding
AD Haagsche Courant
27 april

Tweekoppige directie
voor Stroom Den Haag
de Volkskrant
27 april

Stroom Den Haag benoemt
tweekoppige leiding
Netherlands News Live
Nemkumar Stevenson
28 april

Nieuwe directie Stroom Den Haag
Den Haag Centraal
29 april

Nieuwe directie Stroom Den Haag
De Posthoorn
29 april

○ Mei

The Nest Collective: Stroom Den Haag
Presents: Material Languages
The Hague Online
18 mei

Bij ons in Leidschenveen-Ypenburg
Omroep West TV
20 mei

Juweeltjes deel 15: Kijken naar licht
Den Haag Centraal
Abdel Daoudi
27 mei

○ Juni

Website BKDH: bkdh.nl
Buitenkunst in Den Haag
Vriendenvandenhaag
Piet Vernimmen
Juni

BKDH: Openbare kunstwerken
online gebundeld
De Telegraaf
Tanja Verkaik
4 juni

Zou dit kunst zijn? 'Alle info over Haagse kunstwerken check je via nieuwe site
Den Haag fm
Bob Brinkman
4 juni

'Er moet nu heling komen' - Jane Huldman neemt na dertig jaar afscheid van Stroom
Den Haag
MetropolisM.com
Domeniek Ruyters
5 juni

Ineens krijg je oog voor al die beelden
AD Haagsche Courant
Nico Heemelaar
7 juni

Den Haag, stad van meer dan 550 beelden: 'Elk beeld heeft zijn verhaal'
AD Haagse Courant (online)
Nico Heemelaar
7 juni

'Mama' Jane Huldman met pensioen: stroom dient kunstenaars en daarmee dymaniek van stad
Den Haag Centraal
Vera De Jonckheere
10 juni

New Website 'Outdoor Art The Hague'
Invites
The Hague online
10 juni

BKDH: Buitenkunst Den Haag
Gemeente Den Haag YouTube
10 juni

Ontdek de stad met de nieuwe website Buitenkunst Den Haag
IfThen Is Now
Walter van Teeffelen
12 juni

o Juli

Buitenkunst: Ontdek de kunst in de stad
De Posthoorn
7 juli

Website Buitenkunst Den Haag groeit snel
Ypenburg.nu
9 juli

Walking Seminar Den Haag: Podcast over nieuwe rol kunst in openbare ruimte
De Posthoorn
14 juli

Hemels Gewelf: Vrijplaats
de Volkskrant
Stephanie Afrifa
14 juli

Interview met Alexandra Landré - artistiek directeur Stroom Den Haag
Jegens & Tevens
Frits Dijcks
15 juli

150 nieuwe kunstwerken toegevoegd aan app met openbare kunst
Den Haag fm
15 juli

150 beelden in de Haagse buitenwijken op een rijtje
AD Haagsche Courant
19 juli

BKDH: Tussen Haagse Kak en Kitsch
FD Persoonlijk (Financieel Dagblad)
Erik Spaans
21 juli

Walking Seminar Den Haag: audiowandeling volgt loop van de Haagse Beek
Den Haag Centraal
Erick Korsten
22 juli

Hemels Gewelf: Kijken op gevoel:

Eenzaamheid

NTR (op NPO2)

Wieteke van Zeil

28 juli

o **Augustus**

Beeldengalerij: Kunst moet prikkels geven

(Tirzo Martha)

KM (Kunstenaars Materiaal)

Harald Schole

Zomer 2021

Den Haag: Haagse BuitenKunst

De Haagse Tijden

Piet Vernimmen

Augustus

Website BuitenKunst The Hague

is growing fast

The Hague Online

3 augustus

De nieuwe website

“BuitenKunst Den Haag”

Jan de Wandelaar blog

22 augustus

Kunst twee stadsdelen erbij

op BuitenKunst Den Haag

De Posthoorn

23 augustus

Samenwerking Hartwig Art Foundation:

Plannen voor nieuw museum in oude

rechtbank Zuidas

Het Parool

27 augustus

Samenwerking Hartwig Art Foundation:

Amsterdam wil op de Zuidas een nieuw

particulier museum voor hedendaagse

kunst

de Volkskrant

Anna van Leeuwen

28 augustus

DE VOLKSKRANT
MAANDAG 25 OKTOBER 2021

V3

Nomadische kunst

De meeste werken van Lars Schmitz (rechts) zijn van textiel. Een lap stof kan je vouwen, knippen, wikkelen, strekken en het is 'nomadisch', zegt ze - je kunt het desondanks in je koffer meenemen, zoals de quilts voor de mars in Den Haag. Ze nam ze mee uit Los Angeles, waar ze woont en werkt. Bij Armet Gelink Gallery in Amsterdam is tot 25/11 de expositie *16 Nipples in the Afternoon* te zien.

BEELDENDKUNST **Lara Schnitger leidt speelse feministische processie bij de onthulling van haar kunstwerk in Den Haag**

Haar sculptuur This Princess Saves Herself maakt deel uit van de Haagse Beeldengalerij.

Den Haag is wel gewend aan demonstraties en toch maakt zaterdag een stoet door de stad nadat bovengemiddeld veel verhaalde, spontane en in afgewandte blikken los. Hogepriesters in lange gewaden houden houten stokken vast met relikken van lingerie en kant. Ze worden gevolgd door vrouwen en mannen in haare overall. Ze dragen boente spandoeken met teksten als 'I direct is not a yes' en 'baas in eigen buik'.

'Wat leuk, een processie', lacht een voorbijganger bij Paleis Noorderzijde. 'Ik vind het best eng', fluitert een dame om het Lange Voorhout; haar arm nog wat steviger inhakend bij haar rechterschouder. 'A ven vrouwen-emancipatiegedenke', snufft een man, nadat hij bij de Hofvijver een woerdje uiting heeft aangeboden.

De speelse, maar politiek geladen processie is een initiatief van de Nederlandse-Amerikaanse beeldend kunstenaar Lara Schnitger (52). Ze maakte in de jaren negentig fortoe met zwaaiende beelden van vroesende parlykusen. Ze duwde op video haar ruing en schal in een stukje kaungom dat het schaamrood je op de kaken springt. Met stof maakt ze intieme beelden en architecturale installaties. In haar feministische statements spelen teksten (zoals bumperstickers en slogans) een grote rol.

Sinds 2015 heeft Schnitger tochten georganiseerd door de straten van Baek, Sdding, Paris, Dresden, Berlin, Washington, New York en haar woonplaats Los Angeles. In Den Haag, waar ze vier jaar woonde toen ze er de kunstacademie deed, eindigde de route in de Grote Marktstraat. Midden in de drukke winkelstraat zal een nieuw beeld van haar worden onthuld.

'Be the walker, not the dog!', roept Schnitger aan het hoofd van de optocht - een spreke door het hoofd de slogan die ook op een van de quilts te lezen is. 'Don't let the boys win! Een vriendschapsgroep heeft enthousiast mee vanaf een terras terwijl drie passerende jongens het gebel scherp achtig gadelaan.

Initiatief voor haar sculpturale processies put de kunstenaar uit de 'SlutWalks' (letterenwanderingen) die in 2011 in Canada en elders in de wereld werden georganiseerd. Ze waren een reactie op een politiegeweld in Toronto die zei dat vrouwen zich 'niet als dekten moeten kleden', want dan vroegen ze er zelf om slachtoffer te worden van seksueel geweld. 'Bij de SlutWalks liepen veel vrouwen naast of in lingerie mee, met teksten op hun borsten', vertelt Schnitger bij kunstcentrum Stroom Den Haag, het startpunt van de tocht. Ze maakte duidelijk dat je er niet om vraagt om

Lara Schnitger bij haar sculptuur *This Princess Saves Herself*, na de onthulling voor de Bijenkorf in Den Haag.

Foto's: Pauline Niks

verkracht te worden als je een kort rokje draagt'.

Schnitger laat zich ook inspireren door de suffragettes die rond 1903 in de VS demonstreerden voor het vrouwenrecht. 'Zij kwamen uit de betere klassen en waren trouwens, benadrukt Schnitger. 'Nog steeds krijgen vrouwen minder betaald dan mannen, werken ze minder bij gebrek aan kinderopvang en worden ze slechter betaald om hun kleding'.

In de tocht loopt ook kunstenaar Peter Struycken (52) mee. Begin jaren negentig vroeg de gemeente Den Haag hem een groot beeld te maken op de drukste plek van het centrum. In plaats daarvan bedacht hij de Haagse Beeldengalerij, bestaande uit viering oude sokkels. Daarop staan een de 25 meter sculpturen (van onder anderen Carel Vloot, Andler Van Lieshout en André Kruspens). Een groot werk van Carel Appel op de kruising van de Grote Marktstraat en het Spui, vormt het hart.

'Het idee van de beeldengalerij is dat de sculpturen kunnen wisselen van plek', vertelt Struycken. 'Als een werk al tijds op dezelfde plek staat, valt er zijn nog vooral mannen in de beeldengalerij vastgevoerd. Daarom wordt er gaandeweg meer plaats gemaakt voor vrouwelijke kunstenaars en makers met diverse achtergronden. Voor het werk van Lara Schnitger is een sokkel vrijgemaakt voor de Bijenkorf. Onder hand gegooid wordt het werk onthuld. Het is een stoet, haast constructivistisch beeld. Een brede, zware strep - of is het een jasje, een korset - draait zwaar omhoog, vastgevoerd door zilveren koorden. Het lijkt alsof het bronzen kunstwerk nog kan uitrafelen, kan bewegen.

'Ik hoop dat voorbijgangers het aantrekken', zegt Schnitger, 'en eromheen lopen'. 'Alles dat kan je op het zware bronze de titel helemaal lezen: *This Princess Saves Herself* - deze prinses redden zichzelf. De meeste sprookjes zijn zo roerbewogen', zegt de kunstenaar. 'Of de verhalen van lip en Janneke, die kunnen toch niet meer? We ritzen niet te wachten op een laatste prinses die wakker wordt gekost door een prins. We hebben verhalen nodig over gelijkwaardigheid. Deze prinses doet het lekker zelf.'

Bart Diks

De Volkskrant, 25 oktober 2021

Kunst twee stadsdelen erbij

op BuitenKunst Den Haag

De Posthoorn

23 augustus

Samenwerking Hartwig Art Foundation:

Plannen voor nieuw museum in oude

rechtbank Zuidas

Het Parool

27 augustus

Samenwerking Hartwig Art Foundation:

Amsterdam wil op de Zuidas een nieuw

particulier museum voor hedendaagse

kunst

de Volkskrant

Anna van Leeuwen

28 augustus

Stroom in Den Haag trapt

seizoen af met Neo Matloga

Dagblad 070

28 augustus

o **September**

De Beeldengalerij:

Het atelier: Tony van de Vorst

Beelden Magazine #4

Jet van der Sluis

September

Nu ook kunst in Escamp

en Wateringse Veld online

ZuidWest op z'n best

September

82

Jaarverslag 2021 Stroom Den Haag

NS vernietigt stationskunstwerk

Auke de Vries
Den Haag Centraal
Casper Postmaa
2 september

Auke de Vries: NS was uit
op sloop van mijn werk
Den Haag Centraal
Auke de Vries (open brief)
2 september

Stroom Den Haag Presents Neo Matloga:
my hero is always next to me
The Hague online
2 september

En en en of of of - 10 tentoonstellingen
om naar uit te kijken
Metropolis M (online)
4 september

Hoe de NS een beeld en de stad vernietigt
Den Haag Centraal
Casper Postmaa
9 september

Hoogtij met fietstour langs buitenkunst
De Posthoorn
23 september

Kunst is in Den Haag overal buiten te
vinden, deze website vertelt de verhalen
erachter
AD / Haagsche Courant
Christy Dollen
24 september

The Hague Receives New Sculpture by Lara
Schnitger, 'This princess saves herself'
The Hague Online
29 september

'Zie kunst niet alleen als economie'
- I Beg to Differ bij Nest
MetropolisM.com
Rogier Brom
29 september

○ Oktober

De Beeldengalerij: Zaterdag Live!
interview met André Kruysen
RTV Discus
Robert Buurke
16 oktober

Aanwinst voor beeldengalerij
De Telegraaf
22 oktober

De Beeldengalerij: Lara Schnitger leidt
speelse feministische processie bij
onthulling van haar kunstwerk
de Volkskrant (online + krant)
Bart Dirks
25 oktober

Feministische processie en beeld
in de Grote Marktstraat
Den Haag Centraal (online + krant)
Herman Rosenberg
27 oktober

Lara Schnitger:
16 Nipples in the Afternoon
Parool Magazine
30 oktober

○ December

Kevin Osepa - Klof: Bario di Spiritu
Metropolis M (online)
Alyxandra Westwood
10 december

Website Buitenkunst lanceert eerste
Haagse stadswandeling
Rijswijks Dagblad
18 december

Sandra Spijkerman over 'Rondje Centrum'
op website Buitenkunst Den Haag
Omroep West
25 december

Organisatie

Algemeen	86
Bestuur en directie	89
Medewerkers	91

Organisatie

Diversiteit en fair practice in het vizier

Algemeen

Voor de organisatie van Stroom was 2021 een jaar van veranderingen. Met name op het gebied van personeel hebben er een aantal wisselingen plaatsgevonden. Met het vertrek van Arno van Roosmalen heeft Sharon Gesthuizen tijdelijk haar voorzitterschap neergelegd om interim-manager te zijn tot en met april. Vervolgens werd een nieuwe tweekoppige directie aangesteld met artistiek directeur (Alexandra Landré) en zakelijk directeur (Bas Mulder). De wervingsprocedure van de nieuwe artistiek directeur is uitbesteed aan het bureau Colourful People om de kwaliteit van het proces te bevorderen en de druk voor de organisatie te verlichten. Na meer dan dertig jaar verliet Jane Huldman, hoofd projectbureau, Stroom en ging in juni met pensioen. In juli is Sandra Spijkerman als coördinator voor de website www.bkdh.nl in vaste dienst getreden voor deze meerjarige opdracht. In het najaar hebben we nog een aantal vacatures uitgeschreven. Allereerst hebben we in augustus een vacature voor een allround administrateur vervuld. Vanaf september is Wieteke Noort aan de slag gegaan. In verband met het aflopen van de zittingsperiodes zijn in september zes nieuwe leden voor de adviescommissie *PRO*-subsidies geworven. Daarnaast hebben we voor het eerst een externe voorzitter voor de adviescommissie *PRO* aangetrokken. Dit externe voorzitterschap is een pilotproject. In november 2021 hebben we een vacature voor de projectleider van het *Hedenkingsmonument Haags Slavernijverleden* uitgeschreven. Hiervoor werd een externe sollicitatiecommissie ingericht met bijzondere aandacht voor de vertegenwoordiging van de verschillende gemeenschappen, intersectionaliteit (een breed begrip van diverse perspectieven in de maatschappij) en de inrichting van het proces. Samen met een externe secretaris heeft deze commissie de organisatie succesvol ondersteund bij

Debat / *beg to differ* met v.l.n.r. Robert van Asten, Alexandra Landré en Damani Leidsman (foto: courtesy Nest)

het vinden van een geschikte kandidaat: Peggy Wijntuin is met ingang van februari 2022 begonnen. Tot slot is in december een vacature ontstaan voor een secretaris en administratief medewerker voor onze subsidieregelingen. Bij alle vacatures en sollicitaties is aandacht geweest voor de codes voor diversiteit en inclusie. Dat betreft zowel het taalgebruik in de vacature, als de distributie via een grote verscheidenheid aan platforms en vacaturewebsites. Bovendien is ook het selectieproces anders ingericht. Een sollicitatiecommissie met externe leden en geanonimiseerde sollicitaties waarborgen een zo onbevooroordeeld mogelijke behandeling.

○ *Codes: Diversiteit & Inclusie en Fair Practice*

Stroom onderschrijft de *Code Diversiteit & Inclusie in de culturele sector*. We passen de principes hiervan toe in onze activiteiten, maar ook in onze eigen organisatie in aansluiting op onze doelstellingen. In 2021 hebben we op verschillende manieren met uiteenlopende activiteiten op het gebied van programma en publieksbereik (zie p. 74) geprobeerd om de code proefondervindelijk verder in de praktijk te brengen. Zo hebben we bijvoorbeeld de zaaltekst bij de tentoonstelling van Kevin Osepa voor het eerst behalve in het Nederlands en Engels ook in het Papiaments gepubliceerd. In 2022 vindt uitgebreide evaluatie hiervan plaats, waarna we de code verder uitwerken in het beleid van de organisatie. Stroom onderschrijft ook de *Fair Practice Code*. Om deze code volledig in de

praktijk te kunnen toepassen was en is een verhoging van de subsidie van Stroom nodig. In het nieuwe Kunstenplan van 2021 is dat helaas niet gebeurd. We passen de vergoedingen van het kunstenaarshonorarium zo veel mogelijk toe en voorzien afwijkende honoraria van uitleg.

○ *Sociale veiligheid*

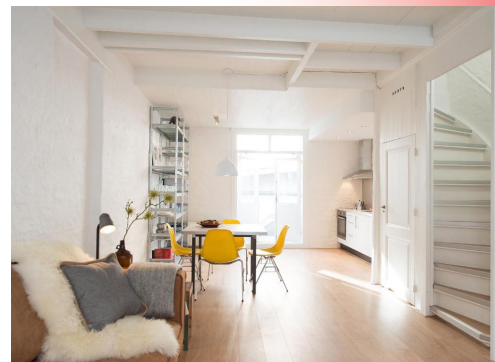
In 2021 heeft Stroom twee medewerkers als interne vertrouwenspersonen opgeleid. In juli hebben zij het eerste rapport gepresenteerd aan de nieuwe directie en het bestuur. Op basis hiervan heeft Stroom besloten om een *Plan sociale veiligheid* te ontwikkelen, dat verschillende handvaten biedt om aan een veilige werkplek te voldoen. Het plan wordt in 2022 verder ontwikkeld en stapsgewijs geïmplementeerd.

○ *Cultureel ondernemerschap*

De pandemie in 2021 heeft directe gevolgen gehad voor de activiteiten, het programma en de mogelijke werving van extra middelen. Lockdowns en andere coronamaatregelen zorgden voor onzekerheid in de planning en ad hoc-producties waarbij weinig tijd was om gebruik te maken van aanvullende subsidies of sponsoring. Door verschuivingen in het programma hebben we wel een aantal subsidies uit 2020 mee kunnen nemen naar 2021, zoals de aanvullende subsidies van het Mondriaan Fonds en de subsidies van de BankGiro Loterij en het Prins Claus Fonds voor de ondersteuning van de projecten van The Nest Collective en Conflictorium.

Stroom zet waar mogelijk in op ondernemerschap om extra financiële middelen te werven. Met advisering en begeleiding, vooral van grotere kunstprojecten in de stad, voorziet Stroom in een percentage en aanvulling op de bestaande middelen. In 2021 werd een aantal bestaande opdrachten verder uitgevoerd, zoals het project *Rotterdamsebaan*, waar bij iedere tunnelmond een kunstwerk zal verrijzen, de eerste fase van het *Herdenkingsmonument Haags Slavernijverleden* en de verkenning van de kunstopdracht Spuiplein. Diverse andere projecten zijn nog in voorbereiding, zoals het *Monument voor 100 jaar vrouwenkiesrecht* en het *Juliana-monument*. In 2021 zijn hier echter geen extra inkomsten uit voortgekomen. De opdracht voor de oplevering van de website van www.bkdh.nl werd uitgebreid met een vierjarig contract voor onderhoud van de website tot met 2024.

Bij deze voorbeelden gaat het overigens steeds om projectgebonden geld. Stroom zoekt echter ook naar middelen die niet-projectgebonden en bij voorkeur structureel van aard zijn, om de organisatie te kunnen versterken. Zulke middelen krijgen we bijvoorbeeld binnen door ons gastappartement in de 'short stay'-markt te verhuren. In 2021 hebben de inkomsten duidelijk geleden onder de pandemie en de veranderde regelgeving van 'short stay'-mogelijkheden. Op kleine schaal ontvangt Stroom sponsoring van bedrijven waarmee wij samenwerken, zoals ICT en schoonmaak. In 2021 is gebleken dat het cultureel ondernemerschap bij Stroom vraagt om verdere ontwikkeling en uitwerking in beleid. Hiervoor is samengewerkt

Short-stay appartement Stroom

met een externe zakelijke consultant die in een ‘organisatie audit’ een aantal mogelijkheden in kaart heeft gebracht. Hieronder vallen de ontwikkeling van capaciteiten van de staf door middel van trainingen, de verdere vormgeving en uitwerking van het beleid op gebied van de Codes en groei en innovatie op gebied van financiering. Alle punten worden meegenomen in de strategische ontwikkeling van de bedrijfsvoering. Hiervoor worden in 2022 via de subsidieregeling Cultureel Ondernemerschap van de gemeente Den Haag extra middelen aangevraagd.

Bestuur en directie

Het bestuur van Stroom Den Haag bestaat statutair uit vijf tot zeven leden. Bestuursleden worden aangesteld voor vier jaar en zijn eenmaal herbenoembaar. Bij de samenstelling van het bestuur streven we naar een evenwichtige opbouw en zoeken we naar complementaire deskundigheid op het gebied van beeldende kunsten, politiek, bestuur, stedelijke ontwikkeling en financiële zaken. Tenminste één van de leden van het bestuur heeft uitvoerende praktijkervaring op het gebied van beeldende kunsten. De beloning voor de bestuurders is beperkt tot vacatiegelden voor genoten vergaderingen.

Het bestuur houdt integraal toezicht op het functioneren van de organisatie, waarbij het vooraf beleidsstukken, jaarplannen en begrotingen goedkeurt en vaststelt en achteraf toeziet op het beleid van de directie, op de realisatie van de doelstellingen en activiteiten, het risicobeheer en op de algemene gang van zaken van Stroom. De beloning voor de directie voldoet aan de regels gesteld in de ‘Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector’ (WNT).

Het bestuur benoemt ook de externe accountant voor de jaarlijkse controle. De rolverdeling tussen bestuur en directie is bij Stroom primair vastgelegd in de statuten en een directiereglement. Het bestuur beslist over benoeming, beoordeling, bezoldiging en ontslag van de directie. Van 1 april tot en met 1 oktober heeft Sharon Gesthuizen haar rol als bestuursvoorzitter opnieuw vervuld. Vanaf oktober is Joost Vrieler ad-interimvoorzitter. Voor extra versterking van het bestuur werd Mirjam Zweers aangetrokken per 15 december 2021.

Mede in het kader van de *Governance Code Cultuur* beraadt het bestuur zich op het formuleren van een statutenwijziging, waarbij het huidige model (bestuur op afstand) wordt omgezet naar een Raad van Toezicht-model. Ter voorbereiding daarop is in 2021 onderzoek gedaan en een profiel in concept opgesteld. Verdere precisering en uitwerking volgt in 2022, waarin ook een nieuwe permanente voorzitter moet worden gezocht en benoemd.

Directie: Alexandra Landré en Bas Mulder (foto: Mylène Siegers)

ORGANISATIE

naam	m/v/x	geb.	functie	aanstel.	aftr.	termijn	(neven) functies
Rabiaâ Benlahbib	v	1974	lid	04/10/2016		2	directeur Creative Court co-directeur Imagine IC docent KABK vz Laaktheater redactie Kunsten '92
Sharon Gesthuizen	v	1976	voorz interim- manager voorz	12/04/2017 27/11/2020 01/04/2021	26/11/2020 31/03/2021 01/10/2021	1	directeur ArtEZ, Arnhem vz AFNL-NOA RvT HKU vz Festival Classique zakelijk leider Kunstfort RvA SVB bestuur MKB Nederland RvA Expertisecentr Euthanasie bstr Willem Drees-lezing eigenaar De Bananenplant
Nike van Nuland	v	1968	penningm / secr	03/04/2019	-	1	Equity Partner BDO
Robert Rinnooy Kan	m	1958	lid	19/05/2016	-	2	directeur AGMinfo vz Unda Foundation bstr Ned Vereniging Toezicht Cultuur
Joost Vrieler	m	1978	lid wrn voorz lid wrn voorz	31/08/2020 27/11/2020 01/04/2021 01/10/2021	27/11/2020 31/03/2021 01/10/2021 -	1	directeur Stg Stokroos adviseur Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten bestuurslid Stg O&R Nijmegen
Mirjam Zweers	v	1977	lid	15/12/2021	-	1	adviseur Raad voor Cultuur Hoofd afd. Collectie en Programmering Probiblio
Arno van Roosmalen	m	1959	directeur	01/01/2005	31/03/2021		bstr Stg Reconstructie Tenierstr
Bas Mulder	m	1962	zakelijk directeur	01/04/2021	-		penningmeester voedselbuurtbos Treemanspolder
Alexandra Landré	v	1977	artistiek directeur	01/05/2021	-		adviseur CBK Rotterdam

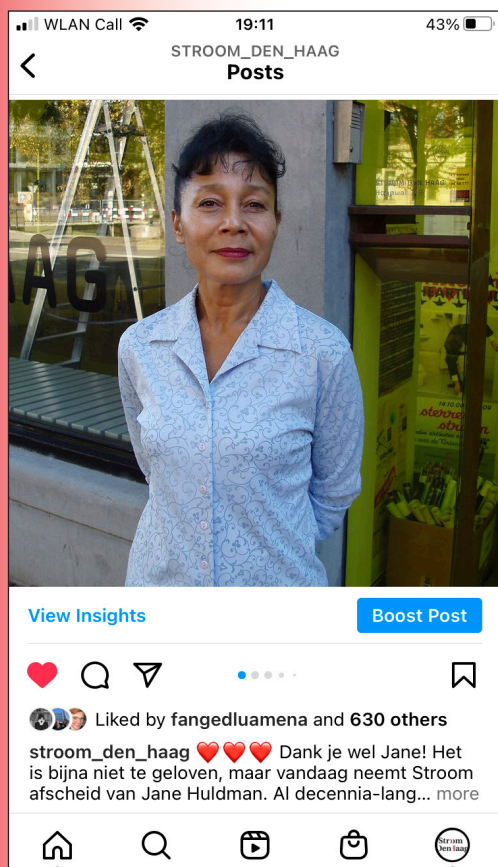
Medewerkers 2021

○ *Vaste medewerkers*

Hildegard Blom, medewerker pers en communicatie
 Vincent de Boer, adviseur/begeleider kunst in de openbare ruimte
 Connie van Driel, hoofd subsidies, documentatie & ateliers
 Johan van Gemert, coördinator techniek
 Martin Hamel, medewerker administratie (tot 1 februari)
 Jane Huldman, hoofd projectbureau (tot 1 juni)
 Dorien Jansen, medewerker secretariaat en financiële administratie
 Marieke Klos, medewerker productie / facility manager / educatie
 Alexandra Landré, artistiek directeur (per 1 mei), waarnemend zakelijk directeur (per 1 oktober)
 Ilga Minjon, programmamaker beeldende kunst
 Arnold Mosselman, bibliothecaris
 Bas Mulder, zakelijk directeur (per 1 april)
 Lidwien Nielander, medewerker secretariaat / bibliothecaris
 Liesbeth Nieuwenweg, redactiemedewerker website & social media
 Wieteke Noort, medewerker administratie (per 1 september)
 Remco Osorio Lobato, medewerker ateliers
 Mischa Poppe, medewerker subsidies
 Cora Roorda van Eijsinga, coördinator receptie
 Michelle Schulkens, coördinator productie
 Ira van der Valk, medewerker documentatie / boekverkoop / archief
 Lua Vollaard, programmamaker beeldende kunst
 Anne Marijn Voorhorst, secretaris subsidies & toetsing

○ *Tijdelijke en freelance medewerkers*

Nike Ayinla, organisatie ondersteuning
 Stefan Bandalac, media productie
 Kyliën Sarino Bergh, ontwerper
 Harold de Bree, opbouwmedewerker
 Hani Chadilova, video/fotograaf
 Iris Dik, consultant kunst in de openbare ruimte
 Lennard Dost, projectleider *Antropologie van de Publieke Ruimte*
 Robbert Erwich, administratieve ondersteuning
 Myung Feyen, fotograaf
 Sander Foederer, fotograaf
 Sharon Gesthuizen, interim-manager
 Arthur de Hart, schoonmaak
 Robbin Heijker, baliemedewerker/host
 Sascha Hennink, administratieve ondersteuning
 Sharon Jane, video/fotograaf
 Ralph Kämena, fotograaf *bkdh*
 Anneleen de Jong, projectleider *See You in The Hague*
 Klaas Jonkman, baliemedewerker/host
 André Kruysen, curator *De Beeldengalerij*

Screenshot Instagram

ORGANISATIE

Hein van Liempd, opbouwmedewerker/geluid
Rozemarijn Lucassen, baliemedewerker/host
Annechien Meier, baliemedewerker/host
mezadericardo, fotograaf
Naomi Moonlion, fotograaf
Wineke van Muiswinkel, projectleider *Rotterdamsebaan*
Nishiko, digitalisering
Arianne Olthaar, baliemedewerker/host
Leon Perlot, coördinator *Kunst op Scholen*
Arjun Prahadsingh, ICT (extern Campai)
Ludmila Rodrigues, gastcurator *OHyH The Nest Collective*
Maarten Savelkoel, medewerker distributie
Ton Schuttelaar, opbouwmedewerker
Katerina Sidorova, baliemedewerker/host
Mylene Siegers, fotograaf
Wieger Sikkema, gedetacheerd accountant
Sandra Spijkerman, projectleider *Buitenkunst Den Haag*
(bkdh.nl)
The Rodina, ontwerper
Suzanne Verboeket, zakelijke consultant
Zuzanna Zgierska, ontwerper
Mohammed Ziani, medewerker ateliers

○ *Toetsingscommissie*

Thomas Ankum
Simone van den Heuvel
Lynne van Rhijn
Pim Voorneman

○ *Adviescommissie PRO-subsidies*

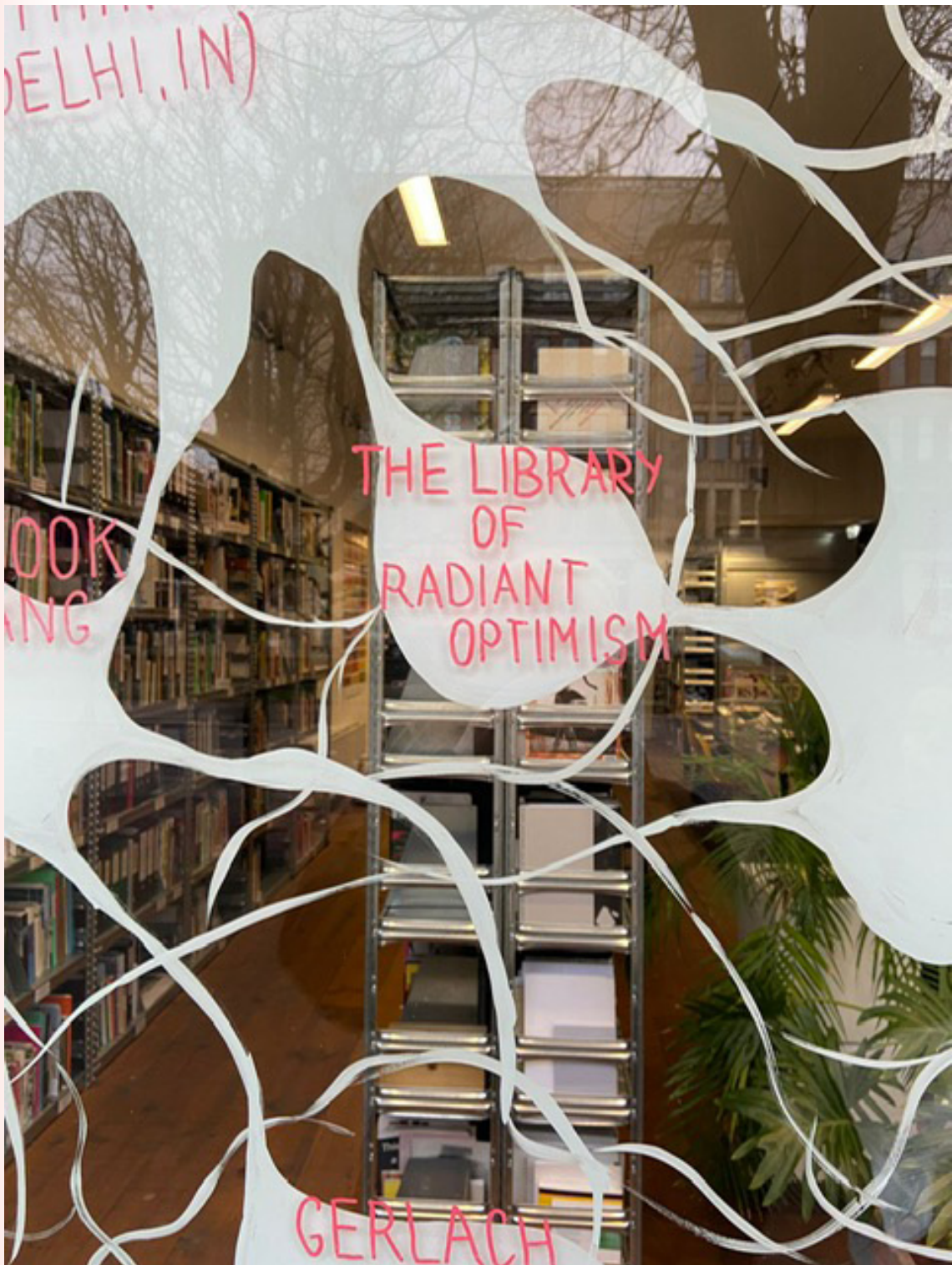
Uit een poule van negen personen worden er per
beoordelingsbijeenkomst vijf uitgenodigd.
Katayoun Arian
Maurice Bogaert
Manon Bovenkerk
Annet Dekker
Gijs Frieling
Marius Lut
Iris Sikking (t/m sept 2021)
Huib Haye van der Werf
Roel Wouters

○ *Commissieleden Rotterdamsebaan*

Jean Bernard Koeman
Corien Bakker
Lewis Biggs
Mohamed Chohabi
Arnoud Holleman
Paul Janssen
Floris Kaayk
Balout Khazraei
Teunis Klapwijk
Sereh Mandias
Khadija Nairi
Sharon Oldenkotte
Philippe Van Cauteren
Sylvie Zijlmans

○ *Leden sollicitatiecommissie Herdenkingsmonument Haags Slavernijverleden*

Siela Ardjosemito-Jethoe
Nike Ayinla, secretaris
Rudy van de Beek
Yvonne van Genugten
Gilberto Morishaw

Winteretalage door Katerina Sidorova

Financieel verslag

FINANCIEEL VERSLAG

1 BALANS PER 31 DECEMBER 2021 (na winstbestemming)

	31 december 2021		31 december 2020	
	€	€	€	€
ACTIVA				
Vaste activa				
Materiële vaste activa				
Inventaris		56.814		61.929
		56.814		61.929
Vlottende activa				
Vorderingen	(2)	438.022	142.039	
Liquide middelen	(3)	1.560.230	1.732.501	
		1.998.252		1.874.540
		2.055.066		1.936.469

FINANCIEEL VERSLAG

		31 december 2021	31 december 2020
			€
PASSIVA			
Reserves en fondsen	(4)		
Bestemmingsreserves		19.375	19.375
Overige reserves		136.399	130.515
Bestemmingsfondsen		625.770	525.770
		781.544	675.660
Vorzieningen	(5)	12.000	12.000
Kortlopende schulden	(6)		
Crediteuren		279.134	241.647
Overige belastingen en premies sociale verzekeringen		71.848	7.244
Overige schulden en overlopende passiva		910.540	999.918
		1.261.522	1.248.809
		2.055.066	1.936.469

2 STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2021

		Realisatie 2021	Begroting 2021	Realisatie 2020
		€	€	€
Baten				
Baten van particulieren	(7)	253	1.000	910
Sponsorbijdragen	(8)	6.300	6.300	6.300
Subsidiebatens	(9)	2.322.116	2.427.370	2.267.427
Overige baten	(10)	479.411	429.871	532.181
Som der baten		2.808.080	2.864.541	2.806.818
Lasten				
Besteed aan de doelstellingen				
Algemeen	(11)	58.978	75.300	139.345
Voorwaardenscheppend Beleid	(12)	568.991	684.320	625.642
Inhoudelijk beleid	(13)	100.312	161.550	126.559
Kunst in de openbare ruimte	(14)	197.488	233.854	101.058
		925.769	1.155.024	992.604
Kosten van beheer en administratie				
Personeelslasten	(15)	1.383.913	1.366.033	1.416.488
Afschrijvingen	(16)	10.475	17.600	16.942
Overige bedrijfslasten	(17)	375.873	363.185	365.312
		1.770.261	1.746.818	1.798.742
Saldo voor financiële baten en lasten		112.050	-37.301	15.472
Rentelasten en soortgelijke lasten	(18)	-	-	-3.100
6.166				
Saldo		105.884	-37.301	12.372
Resultaatbestemming				
Overige reserves		5.884	-	12.372
Bestemmingsfondsen		100.000	-37.301	-
		105.884	-37.301	12.372

Besteed aan de doelstellingen

	Realisatie 2021	Begroting 2021	Verschil 2021	Realisatie 2020
	€	€	€	€
11. Algemeen				
Publiciteit, PR, Communicatie	31.406	35.500	-4.094	108.288
Ontvangst	23.748	21.800	1.948	17.313
Kennis en onderzoek	3.824	18.000	-14.176	13.744
	<u>58.978</u>	<u>75.300</u>	<u>-16.322</u>	<u>139.345</u>
12. Voorwaardenscheppend Beleid				
Algemeen	12.500	28.000	-15.500	5.313
Subsidiebeleid	519.594	558.000	-38.406	587.303
Stimulerende activiteiten	27.653	53.320	-25.667	33.750
Atelierbeleid	11.275	47.000	-35.725	11.617
Vervallen subsidietoekenningen vorige jaren	-2.031	-2.000	-31	-12.341
	<u>568.991</u>	<u>684.320</u>	<u>-115.329</u>	<u>625.642</u>

Er zijn geen objectsubsidies voor atelierpanden toegekend, welke was begroot op € 40.000. Daarnaast zijn er minder subsidies verstrekt dan is begroot.

13. Inhoudelijk beleid

Algemeen	6.600	9.000	-2.400	16.027
Capturing Corona	-	-	-	44.837
Our House, your home	36.029	73.400	-37.371	5.502
Hartwig Foundation	20.739	-	20.739	-
Shapes of Thinking	-	40.000	-40.000	-
Close companions	-	8.750	-8.750	7.668
Reading Residency	5.902	6.000	-98	-
See you in the Hague	4.253	-	4.253	19.623
Uncertainty Seminars	26.789	24.400	2.389	32.902
	<u>100.312</u>	<u>161.550</u>	<u>-61.238</u>	<u>126.559</u>

14. Kunst in de openbare ruimte

Algemeen	38.083	1.000	37.083	37.315
Een antropologie in de publieke ruimte	46.140	-	46.140	14.800
De Beeldengalerij	62.319	60.000	2.319	13.396
School projecten	9.654	100.000	-90.346	9.972
Projecten in opdracht	20.360	60.854	-40.494	6.564
Beheer en onderhoud	20.932	12.000	8.932	19.011
	<u>197.488</u>	<u>233.854</u>	<u>-36.366</u>	<u>101.058</u>

Kwantitatieve gegevens

KWANTITATIEVE GEGEVENS

Format gemeente Den Haag

Activiteiten (excl. Beurzen en manifestaties)	Raming 2021	Realisatie 2021	Raming 2022
Tentoonstellingen in Den Haag in eigen huis	3	8	8 *
Bezoekers totaal	2.000	1.782	500
waarvan betalende bezoekers		0	
waarvan niet-betalende bezoekers	2.000	1.782	500
Deelnemende kunstenaars		10	12 *
waarvan wonend/werkend in Den Haag		4	4
waarvan uit de rest van Nederland		2	4
waarvan uit het buitenland		4	4
Presentaties elders totaal	3	0	5 *
waarvan in Den Haag buiten eigen huis		0	
waarvan in de rest van Nederland		0	
waarvan in het buitenland		0	1
Bezoekers	500	0	500
Deelnemende kunstenaars wonend/werkende in Den Haag		0	3
Lezingen /debatten / symposia / sessies	10	15	10
Bezoekers totaal (hybrid)	300	1.950	100
waarvan betalende bezoekers		20	
waarvan niet-betalende bezoekers	300	1.930	100
Deelnemende kunstenaars		50	30
waarvan wonend/werkend in Den Haag		25	10
waarvan uit de rest van Nederland		10	10
waarvan uit het buitenland		15	10
Excursies / workshops / cursussen	8	0	10 *
Bezoekers totaal	100	0	100
waarvan betalende bezoekers		0	20
waarvan niet-betalende bezoekers	100	0	100
Deelnemende kunstenaars		0	5
waarvan wonend/werkend in Den Haag		0	3
waarvan uit de rest van Nederland		0	2
waarvan uit het buitenland		0	0
Overige activiteiten	10	18	4 *
Bezoekers totaal	1.000	1.150	500
waarvan betalende bezoekers		0	
waarvan niet-betalende bezoekers	1.000	1.150	500
Deelnemende kunstenaars		0	
waarvan wonend/werkend in Den Haag		0	
waarvan uit de rest van Nederland		0	
waarvan uit het buitenland		0	

Deelname aan festivals / manifestaties / beurzen	Raming 2021	Realisatie 2021	Raming 2022
in Den Haag		4	nvt
met aantal kunstenaars		7	
Bezoekers		115	
in de rest van Nederland		0	nvt
met aantal kunstenaars		0	
Bezoekers		0	
in het buitenland		0	nvt
met aantal kunstenaars		0	
Bezoekers		0	

* In verband met het open en experimentele karakter van het programma 2019-2020 kunnen op deze activiteiten nog geen precieze gegevens worden ingevuld.

KWANTITATIEVE GEGEVENS

Kunstenaarsondersteuning			
Deelnemende kunstenaars werkplaatsfaciliteiten	nvt	nvt	nvt
Deelnemende kunstenaars gastateliers	nvt	nvt	4
Deelnemende kunstenaars begeleidingstrajecten	nvt	nvt	nvt

Subsidiebeleid	Raming 2021	Realisatie 2021	Raming 2022
Kunstenaars in documentatiebestand	1.100	1.125	1.074
Toetsing beroepsmatigheid		67	140
Erkenningen beroepsmatigheid		85	100
SPOT subsidie individueel	240	88	165
SPOT subsidie groep (thema- en groepstent.)	25	19	18
SPOT documentatie		67	
PRO subsidie individueel	70	51	65
PRO subsidie groep (kunstenaarsinitiatieven)	10	6	6

Stimuleringsbeleid	Raming 2021	Realisatie 2021	Raming 2022
Advisering / begeleiding / atelierbezoeken	100	150	170
Deelnemende kunstenaars	220	51	65
Activiteiten		129	8
Deelnemende kunstenaars		17	8
Presentaties	8	4	4
Deelnemende kunstenaars	8	4	8
Verleende prijzen / stipendia		1	1

Atelierbeleid	Raming 2021	Realisatie 2021	Raming 2022
Bemiddeling ateliers	180	14	130
Permanente ateliers per 31-12	407	396	403
Tijdelijke ateliers per 31-12	77	77	77
Objectsubsidies (units)	3	1	0

Kunst in de openbare ruimte	Raming 2021	Realisatie 2021	Raming 2022
Verstreckte opdrachten	5	11	3
Opleveringen	5	2	0

Cultuurparticipatie: activiteiten voor kinderen en jongeren in de vakanties	Raming 2021	Realisatie 2021	Raming 2022
Activiteiten in de vakanties		0	0
Deelnemers t/m 12 jaar	300	0	
Deelnemers 13-18 jaar	300	0	
Aangeboden verschillende activiteiten		0	0

Cultuureducatie: aanbod in schoolverband	Raming 2021	Realisatie 2021	Raming 2022
Aanbod voor Haagse scholen			
Lessen / activiteiten primair onderwijs	40	6	2
Deelnemende scholen primair onderwijs		3	
Deelnemende leerlingen primair onderwijs	400	176	
Lessen / activiteiten voortgezet onderwijs	25	0	2
Deelnemende scholen voortgezet onderwijs		0	
Deelnemende leerlingen voortgezet onderwijs	300	0	
Aanbod voor niet-Haagse scholen			
Lessen / activiteiten primair onderwijs	0	0	0
Deelnemende scholen primair onderwijs	0	0	0
Deelnemende leerlingen primair onderwijs	0	0	0
Lessen / activiteiten voortgezet onderwijs	3	0	0
Deelnemende scholen voortgezet onderwijs		0	0
Deelnemende leerlingen voortgezet onderwijs	150	0	0

Format Mondriaan Fonds

	2021		Activiteitenplan		2020	
	Aantal	Aantal bezoeken	Aantal	Aantal bezoeken	Aantal	Aantal bezoeken
Totaal aantal tentoonstellingen *	8	1.782	3	2.000	7	690
waarvan in het binnenland	8	1.782	3	2.000	7	690
waarvan in het buitenland	0	0			0	0
Co-producties	1	nvt	1		8	nvt
Totaal aantal educatieve activiteiten	6	176			2	80
Lezingen/seminars/workshops	15	1.950	10	300	11	348
Publicaties	20		20		30	0
Totaal aantal overige activiteiten	18	1.326	10	1.000	25	2.557

	2021	Activiteitenplan	2020
Totaal aantal bezoeken	5.234	3.900	3.675
waarvan betaalde bezoeken	0	0	20
waarvan scholieren	176		80

	2021	Activiteitenplan	2020
Aantal openingsuren	682	1.000	665

	2021	Activiteitenplan	2020
Aantal scholen waarmee is samengewerkt	3	3	2

	2021	Activiteitenplan	2020
Aantal bezoeken website	155.000		158.209
waarvan unieke bezoekers per jaar	120.000		130.332

	2021	Activiteitenplan	2020
Aantal vrijwilligers	0	0	0

Kevin Osepa, *Klof: Bario di Spiritu* (foto: Franz Mueller Schmidt, courtesy Hartwig Art Foundation)

Bijlage

Bijlage

Toegekende PRO-subsidies

○ *PRO Kunstprojecten (25)*

Tudor Bratu, From the Archives of Lawrence W. Albin
Evelina Domnitch, Screams of the Silenced | Wit-Rusland: De schreeuw van de gemuilkorfde
Antonin Giroud-Delorme, The Nameless Healer: Threshold
Koenraad de Groot, Architectural Embodiment
Gijsje Heemskerk, stervelingen in de eeuwige herhaling
Robbin Heyker, After Daan van Golden
Sepideh Jahanpanah, Echoes of the Past
Márton Kabai, Post mink
Sophie Krier, QQ: Meanderings in worlds of mourning
Maarten de Kroon, HET GEWICHT VAN LICHT
Eilit Marom, Unforbidden Pleasures
Narges Mohammadi, In your touch, I remain
Narges Mohammadi, Strike Gently Away
Anna Moreno, The 60-Minute Zoom
Leandros Ntolas, Rotating Panorama // 'Bos'
Evelina Rajca, Architectures of Noise - Poetic Resonance
Mike Rijnierse, Sino
Machiel van Soest, John Nixon (1949-2020) in Superweakness Den Haag
Philip Vermeulen, Verbogen Verbrijzeld in de W139
Stichting Nest Foundation, Can you be a revolutionary and like flowers?
Stichting Nest Foundation, Every moment a junction (werktitel)
Stichting Platform Werkplaatsen, Werkconferentie 1+1=3
Stichting The Grey Space in the Middle, A Grey Space Weekend
Vereniging iii, Deep in AfterThought
VOF Das Leben Am Haverkamp, Wessel Verrijt bij DLAH

○ *PRO Onderzoek (14)*

Natali Blugerman, Super Images-Super Inhabitants
Maarten Brijker, The Intimacy of Sound: 4 Radio-pieces
Jorge Luis Barragán Castaño, An infinite map: bound
Marie Civikov, The Pain in M
Diana Gheorghiu, Tough Cookie
Janne van Gilst, Residency Kunsthuis SYB/ Miltvuurbosjes

PRO Kunstprojecten, Robbin Heyker, *After Daan van Golden*

Jacqueline Heerema, artist-in-residency Sundymorning@ekwc
 Roel van Heesch, *The Flowers of Sinai*
 Cristina Lavosi, *They forgot about Sardinia seventy million years ago*
 Arianne Olthaar, artist-in-residency bij Fundaziun Nairs, Scuol, Zwitserland
 Evelina Rajca, *Codex of recursive ambiguities and (un)sound decision trees*
 Sébastien Robert, *The lights which can be heard*
 Philip Vermeulen, *Machine Learning in de kunsten*
 Charlotte van Winden, *Beyond normalcy and the reïncarnation of the imagination of kort: "Post Normal" (werktitel)*

○ *PRO Kunstprogramma (6)*

Stichting BARTALK, BARTALK 2021
 Stichting Page not Found, Programme of Public Events
 Stichting Page not Found, Programme of public events
 Stichting Page Not Found, Program of public events
 Stichting Project Space 1646, Programma maart-juli 2021
 Stichting Project Space 1646, Programma augustus-december 2021

○ *PRO Invest (12)*

Gabriela Acha
 Jan Dirk Adams
 Leonie Brandner
 Biba Cole
 Philipp Groubnov
 Thijs Jaeger
 Laura Jatkowski
 Shani Leseman
 Alejandra López
 Jiajia Qi
 Katerina Sidorova
 Alexander Webber

○ *PRO Premium (0)*

○ *PRO Deo (0)*

204
 atelierbezoeken 2021

Overzicht atelierbezoeken

75 Atelierbezoekprogramma (totaal DD /ABP en CP De Appel)
 — 36 *Digital Dialogues*
 — 39 Curatorial Program De Appel
 129 *Invest Week*

○ **Atelierbezoekprogramma**
februari-december 2021

○ *Rosa Lleó, 25 en 26 februari 2021 (7)*

Onafhankelijk curator, oprichter en directeur The Green Parrot, Barcelona
Oddkin
Sissel Marie Tonn
gerlach en koop
Daniele Formica
Andrius Arutiunian
Marit Mihklepp
Anna Moreno

○ *Mladen Miljanović, 18 en 19 maart 2021 (8)*

Beeldend kunstenaar, onderzoeker en professor, Banja Luka
Soren Nelleman
Jonathan Reus
Karel van Laere
Dóra Benyó
Verena Hahn
Iliada Charalambous
Rik Laging
Jesus Canuto Iglesias

○ *Marcel Pinas, 11 en 12 mei 2021 (6)*

Beeldend kunstenaar en organisator, Moengo
Iliada Charalambous
Bernice Nauta
Jonathan Reus
Ya'ir Callender
Gijsje Chieltje Heemskerk
Tamara Traxel

○ *Monika Szewczyk 20 mei 2021 (4)*

Artistiek directeur De Appel, Amsterdam
gerlach en koop
Keeley Haftner
Sara Vrugt
Suzanne van Soest

○ *Danai Giannoglou, 21 mei 2021 (4)*

Curator De Appel, Amsterdam
Sara Pape Garcia
Sophie Krier
Nadine Stijns
Ibrahim Ineke

○ *Lucia Pietroiusti, 5 t/m 9 juli 2021 (7)*

Onafhankelijk curator, oprichter en curator General Ecology bij Serpentine Galleries, Londen

Georgie Brinkman

Oscar Santillán

Evelina Rajca

Victoria Douka-Doukapoulou

Marit Mihklepp

Minsook Kang

Jonathan Reus

○ **Curatorial Program De Appel**
20 en 21 mei 2021

○ *Deelnemers De Appel (6)*

Edwin Nasr curator

Hera Chan curator

Laura Castro curator

Maria Domracheva curator

Liza Nijhuis coördinator CP

Lijuan Klassen coördinator CP

○ *Deelnemende kunstenaars (16)*

(allen hebben een Pro Invest of Premium-subsidie ontvangen)

Daniele Formica

Philip Vermeulen

Martin Gabriel

Jesus Canuto Iglesias

Tommy Smits

Katrina Niebergal

Liza Szabó

Mickey Yang

Gijsje Chieltje Heemskerk

Rik Laging

Stefano Murgia

Karel van Laere

Laura Snijders

Marit Mihklepp

Luis Maly

Marnix van Uum

○ **Invest Week 2021**
23 september t/m 1 oktober 2021

○ *Deelnemende curatoren (11)*

Bas van den Hurk
Sjoerd Kloosterhuis
Heske ten Cate
Judith Spijksma
Bogomir Doringer
Karen Verschooren
Tim Roerig
Inez Piso
Rieke Vos
Florian Weigl
Frank Koolen

○ *Deelnemende commissieleden en Stroom medewerkers (9)*

Katayoun Arian
Annet Dekker
Nadine Stijns
Marius Lut
Alexandra Landré (Stroom)
Vincent de Boer (Stroom)
Lua Vollaard (Stroom)
Ilga Minjon (Stroom)
Mischa Poppe (Stroom)

○ *Deelnemende kunstenaars (17)*

(allen hebben een Pro Invest-subsidie ontvangen)

Daniele Formica
Philip Vermeulen
Martin Gabriel
Jesus Canuto Iglesias
Katerina Konarovská
Tommy Smits
Laura Snijders
Stefano Murgia
Gijsje Heemskerk
Victoria Douka-Doukapoulou
Rik Laging
Luis Maly
Maarten Brijker
Marnix van Uum
Charlotte van Winden
Liza Szabó
Mickey Yang

129
bezoeken

Stroom Invest Week, bezoek aan Billytown

Kunstenaarsbestand

Per 31 december 2021

20-30 jaar:	253	22,5%
31-40 jaar:	284	25,2%
41-50 jaar:	166	14,7%
51-60 jaar:	137	12,2%
61-65 jaar:	75	6,7%
65+ :	210	18,7%
Totaal:	1125	100%

Overzicht tijdelijke ateliers

Overzicht tijdelijke ateliers per 31 december 2021 en prognose afname in 2022:

120 ateliers	benodigde en vastgestelde voorraad tijdelijke ateliers; op basis nota 'Ruimte voor de Kunst'
102 ateliers	beschikbaar 31 december 2016
42 ateliers	beschikbaar 31 december 2017
66 ateliers	beschikbaar 31 december 2018
77 ateliers	beschikbaar 31 december 2019
77 ateliers	beschikbaar 31 december 2020
77 ateliers	beschikbaar 31 december 2021

Adres	Organisatie	Ateliers	Project-ruimte	Eigenaar	Prognose mogelijke Afname ateliers 2022: tijdelijk wordt permanent of oplevering* pand.
Stuwstraat 285	Individuele kunstenaar	4	Nee	Vestia	
Beatrijsstraat 12	Helicopter	13	Ja	CVDH (via Bewaakt & Bewoond)	(verhuizing naar – Twikkelstraat)
Helena van Doeverenplantsoen 3	Ruimtevaart	18	Ja	CVDH	18
Helena van Doeverenplantsoen 3	Billytown	19	Ja	CVDH	19
Willem Dreespark 102	ANNASTATE	8	Ja	Staedion	8 (mogelijkheid tot permanentie)
Scheldestraat 1-11	Trixie	15	Ja	Haag wonen	
Totaal		77			Prognose afname huidige ateliers - 45

Stroom dankt...

alle kunstenaars en curatoren die hebben bijgedragen aan het programma in 2021 Afra Eisma, Ana María Gómez López, Anna Dasović, Anne Geene, Bas van den Hurk , Bogomir Doring, Charlotte van Winden, Christian Ernsten, Claudio Ritfeld, Clemens Driessen, Constanze Schreiber, Cristina Lavosi, Danai Giannoglou, Daniele Formica, Denise Ferreira da Silva & Arjuna Neuman, Dirk-Jan Visser, Dr. Njoki Ngumi, Eline Benjaminsen & Elias Kimaiyo, Eugenie Boon, Florian Weigl, Frank Koolen, Gijsje Heemskerk, Guenn Gustina, Hans van Houwelingen, Hattie Wade, Henriette Waal, Heske ten Cate, Inez Piso, Jack Engelbrecht, Jakob van Klinken, Jesus Canuto Iglesias, Jim Chuchu, Joeri Woudstra & Robbie Barrat, Judith Spijksma, Karen Verschooren, Karski & Beyond, Katayoun Arian, Katerina Konarovská, Kevin Osepa, Koen Kievits, Lara Schnitger, Laura Snijders, Lisa Sebestikova, Liza Szabó, Lucia Pietroiusti, Luis Maly, Maarten Brijker, Marcel Pinas, Marnix van Uum, Marten Minkema, Martin Gabriel, Maurice Meeuwisse, Meenakshi Thirukode, Michelle Piergoelam, Mickey Yang, Mirjam Linschooten, Mladen Miljanovic, Monika Szewcyk, Nadine Stijns, Natalia Sliwinska, Neo Matloga, Nick Shepherd, Oddkin, P. Struycken, Patricia de Vries, Petra Eros, Philip Vermeulen, Rieke Vos, Rik Laging, Rosa Lleó, Roy Remme, Shailoh Phillips, Shannon Mattern, Sjoerd Kloosterhuis, Sophie Czich, Stefano Murgia, Sunny Dolat, Tabita Rezaire, Tim Roerig, Tom Claassen, Tommy Smits, Travis Geertruida, Vera Hahn, Vera Yijun Zhou, Victoria Douka-Doukapoulou, Yeon Sung

alle organisaties en partners voor hun samenwerking 1646, African Artists' Foundation, Alliance Francaise Lagos, ANNA Vastgoed & Cultuur, Annet Gelink Gallery, Anton Kern Gallery, Astrium, Billytown, BNO Kring Groot Den Haag, Boekhandel Van Stockum, BredaPhoto, Campai, Conflictorium, CultuurSchakel, De Appel Amsterdam, De Zaak Nu, Filmhuis Den Haag, Firma Giuliani, Forhanna, Google AdWords, Grafische Werkplaats, Haag Wonen, Haags Gemeentearchief, Haags Historisch Museum, Hartwig Art Foundation, HEVA Fund, Hoogtij, IDEA Books, INTK, Jegens & Tevens, KEEN, Knowledge Platform Security & Rule of Law, Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten Den Haag, Koninklijke Bibliotheek, Lagos State University, MuseumNacht Den Haag, Nederlandse Ambassade in Nigeria, Nest, Nigerian Correctional Services , Omniversum, Open Weather, Parts Project, Pauwhof Fonds, PMS 72, Projectbureau Rotterdamsebaan, Public Interest Law Partnership, Qabana, Quartair, Sis Josip Galerie, Slutty Urbanism & Katarina Petrović, Smart-PR, Staedion, Stevenson, Stichting Aardschap (Dr. Joost van Onna en Melle Smets), Stichting Leergeld Den Haag, Stichting Oren & Ogen tekort, The Grey Space in the Middle, The Hague Contemporary, The Hague Institute for Innovation of Law, The Nest Collective, The Rodina, UIT Festival, UN Youth for Impact, University of Lagos (UNILAG), Vrije Universiteit, We Are Public, West Den Haag, Zefir 7

en de onmisbare financiële ondersteuning van BankGiro Loterij Fonds, Campai, Gemeente Den Haag, Mondriaan Fonds, Prins Claus Fonds, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie.

Colofon

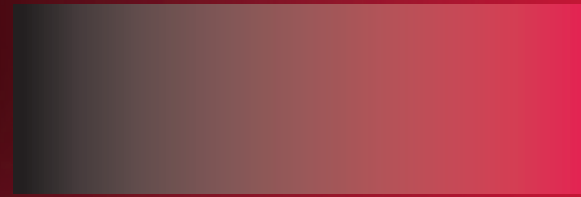
Jaarverslag 2021 Stroom Den Haag

Redactie: Sandra Spijkerman, Stroom Den Haag
Vormgeving: Kylièn Sarino Bergh
Beeldmateriaal: 'courtesy Stroom Den Haag', tenzij anders vermeld.

Stroom Den Haag heeft de status van Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) en voldoet met de opsomming van bijgaande gegevens aan de digitale publicatieplicht die aan deze status verbonden is.

Stroom Den Haag
Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
T: 070-3658985
E: info@stroom.nl
W: www.stroom.nl

Stroom
Den Haag

**Stroom
Den Haag**